ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/338801871

Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Aramalarının Bölge Enerji ve Güvenlik Politikalarına Etkisi

Conference Paper · April 2019

CITATIONS
0

READS
1,483

2 authors:

Murat Onder
Ankara Yildirim Beyazit University
66 PUBLICATIONS **217** CITATIONS
SEE PROFILE

Nurettin Akıncı
5 PUBLICATIONS **1** CITATION
SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Kadın Araştırması View project

Yerel Yönetimler View project

All content following this page was uploaded by Murat Onder on 24 January 2020.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Aramalarının Bölge Enerji ve Güvenlik Politikalarına Etkisi

Murat Önder [1] Nurettin Akıncı [2]

ÖZET

Akdeniz de son yıllarda petrol ve doğalgaz aramalarına hız verilmesi uluslararası ilişkilerde yeni bir krize kapı aralamaktadır. Güney Kıbrıs'ın tek taraflı olarak uluslararası şirketlere çağrı yaparak (7 numaralı ruhsat sahası) petrol aranması için yetki vermesi Türkiye'yi tedirgin etmiştir. Türkiye de uluslararası hak ve menfaatlerini korumak amacıyla adadaki tarafların eşit ve adil pay alacağı bir çözümün bulunmasını istemektedir. Bu amaçla, İstanbul'da düzenlenen 23. Dünya Enerji Kongresinde "Barış İçin Paylaş" sloganıyla hareket eden Türkiye diplomatik çabalara rağmen sonuç alınamaması durumunda askeri potansiyelini gösterme konusunda çekimser davranmayacağı izlenimini vermektedir. Bölgede yaşanabilecek olumsuz bir durum başta Avrupa Birliği (AB) olmak üzere Yunanistan, Güney Kıbrıs, Mısır ve İsrail olmak üzere pek çok ülkeyi etkilemesi olasıdır. 22. Dünya Petrol Kongresinde "TurKEY for Energy" sloganı ile Türkiye'nin jeopolitik konumu, uluslararası diplomasi alanındaki üstlendiği görevler ile bölgesel ve uluslararası projelerden (TANAP, B.T.C) elde ettiği başarılarla "kilit konumda" olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'nin içinde olmadığı projelerin başarı şansı bulunmadığı gibi yabancı bir ülke ile çok uluslu şirketlerin gerek Türkiye'nin kıta sahanlığı içerisinde gerekse Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin kıta sahanlığı alanında petrol ve doğalgaz aramalarına müsaade etmeyeceği de açık bir şekilde görülmektedir. Bir diğer husus da Mısır'ın Yunanistan, Güney Kıbrıs ve İsrail gibi devletlerle Türkiye'ye karşı güç birliği oluşturması ve gövde gösterisi yapmak amacıyla Doğu Akdeniz'de ***"Medusa-6"*** tatbikatına katılması da dikkat çekicidir. Bölgede yapılan aramalarda doğalgaz ve petrol yataklarının olduğu bilinmektedir. Buradan çıkacak doğalgaz ve petrol Türkiye için büyük önem arz etmektedir. Enerjide dışa bağımlı olan Türkiye, bölgede çıkarılacak petrol ve doğalgazı öncelikle kendi ihtiyacı için kullanarak dış ticaretteki açığını önemli ölçüde aza indirecek, bölgede güç ve tehdit unsurlarını bertaraf edecek bir enerji ve güvenlik kamu politikası oluşturması beklenmektedir.

Bu çalışmanın amacı; Akdeniz'de petrol ve doğalgaz arama/sondaj çalışmalarının bölge enerji ve güvenlik politikalarına olası etki ve sonuçlarını değerlendirmek, bölgede güçlü bir aktör olan Türkiye'nin enerji ve güvenlik politikası oluşturmasında ve bunları başarılı bir şekilde uygulanmasında öne çıkan temel faktörleri analiz etmektir. Bu analizlerin yapılabilmesi için başta Türkiye olmak üzere Akdeniz de petrol/doğalgaz arama yapan bölge ülkelerinin mevcut petrol ve doğalgaz rezervleri ile güvenlik politikalarının neler olduğu araştırılarak, basında

[1] Prof. Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı.

[2] Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Mezunu (Yüksek Lisans).

yer alan haberler, makale ve dergilerde yayımlanmış akademik çalışmalar da incelenerek elde edilen bilgi, belge ve dokümanlar ışığında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz, Petrol, Doğalgaz, Enerji ve Güvenlik Politikaları

The Impact of Oil and Natural Gas Exploration in Mediterranean on Region's Energy and Security Policies

ABSTRACT

It is predicted that accelerating oil and natural gas explorations in Mediterranean in recent years will cause a new crisis on international relations. South Cyprus' unilateral cal for international companies (license field No:7) and issue grant for them to explore oil alerts Turkey. Turkey wants to find a solution that will grant equal and fair shares for all parties on the island in order to protect their international rights and interests. Therefore, Turkey declared its intention with slogan of ***"Share for Peace"*** at 23rd World Energy Congress held in İstanbul but also does not seem to be reluctant to show its military potential in case no satisfactory result is achieved in spite of diplomatic efforts. It is envisioned that any negative situation in the region will affect several countries especially Greece, South Cyprus, Egypt, Israel and European Union. At the 22nd World Oil Congress Turkey's geopolitical position, tasks it assumes in the field of international diplomacy and achievements it has gained in regional and international projects (TANAP, B.T.C) emphasized Turkey's ***"key position"*** with slogan of ***"TurKEY for Energy".*** It is clear that no project that Turkey has not taken part in it can be successful and Turkey will never allow any foreign country or multi-national corporations to explore oil or natural gas within its or Turkish Republic of Northern Cyprus' continental shelf. Also Egypt began collaborating with other countries such as Greece, South Cyprus and Israel against Turkey and joined ***"Medusa-6"*** military exercise in East Mediterranean for show of force. It has been by explorations conducted in the region that there are oil and natural gas reservoirs. Natural gas and oil to be drilled and taken out from this region is very important for Turkey. In as energy dependent on foreign countries Turkey is expected to develop an energy and security policy which will primarily use such drilled oil and natural gas for its own need, reduce its foreign trade deficit and eliminate threats and risks in the region.

The aim of this study is to evaluate possible effects and results of oil and natural gas exploration/drilling actions in Mediterranean on region's energy and security policies, to analyze principle factors prominent in establishing and successfully implementing energy and security policy of Turkey, a strong actor in the region. In order to carry out these analyses, available oil and natural gas reserves and current security policies of countries in the region especially Turkey which carry out oil/natural gas exploration in the Mediterranean will be studied and the analyses will be done in the light of documents, papers and information obtained from news and articles published in press and academic studies published in journals.

Keywords: Mediterranean, Oil, Natural Gas, Energy and Security Policies

Giriş

Doğu Akdeniz; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birleştiği, üç büyük kutsal dinin; Hristiyanlığın, Müslümanlığın ve Yahudiliğin bu bölgede ortaya çıktığı, geçmişten günümüze önemli egemenlik savaşlarının yaşandığı, Dünya'nın zengin petrol yatakları ve petrol boru hatlarını içinde barındırdığı, önemli göç ve

ticaret yolları ile politik sorunların yaşandığı ve son yıllarda keşfedilen hidrokarbon rezervleri ile gündeme gelen jeostratejik açıdan önemli bir bölgedir.

Bu bölgede zaman zaman ortaya çıkan çatışmalar ve siyasi anlaşmazlıklar bölgesel niteliği aşarak uluslararası bir problem haline gelmektedir. Bunların başında İsrail-Filistin gerginliği, Kıbrıs sorunu, Mısır Arap Cumhuriyetinde yaşanan istikrarsızlık, Suriye'de yaşanan iç savaş, deniz yetki alanları uyuşmazlıkları ile bölgede yaşanan ABD, Rusya, Türkiye ve İran'ın çatışan çıkarlarını saymak mümkündür. Bir diğer önemli hususta Akdeniz havzasında mevcut petrol rezervleri ile son yıllarda tespit edilen petrol ve doğalgaz aramalarının bölgede yeni bir krize yol açabileceği yönündedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin (GKRY) tek taraflı olarak Kıbrıs'ı temsil ettiğini iddia ederek 7 numaralı ruhsat sahasını ihale etmesi, Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde (KKTC) rahatsızlıklara yol açmıştır.

Türkiye; Kıbrıs'ın Münhal Ekonomik Bölgesinden (MEB[3]) elde edilecek hak ve menfaatlerinin taraflara adil bir şekilde paylaştırılacak bir çözümü ***"Barış İçin Paylaş"*** sloganıyla dile getirmesine rağmen Kıbrıs görüşmeleri gibi MEB'de de çözümsüzlüğe doğru gitmesi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye tüm bu çabalara rağmen bir sonuç alınamaması durumunda askeri potansiyelini gösterme konusunda çekimser davranmayarak bölgedeki etkinliğini artırma çabasındadır. Doğu Akdeniz bölgesinde yaşanabilecek bir olumsuzlukta başta bölge ülkeleri olmak üzere pek çok ülkeyi etkileyecek ve uluslararası bir sorun haline gelecektir. Eğer bir dünya savaşı çıkarsa bunun Doğu Akdeniz'de olabileceği (Özgöker, 2018) iddia edilmektedir.

1) Doğu Akdeniz'in Tarihi, Jeopolitik ve jeostratejik önemi ve Türkiye

a) Doğu Akdeniz'in Tarihi

Doğu Akdeniz, "İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya ve Tunus" kıyılarını da içine alan bölgenin doğusu olarak kabul edilmiştir (Yıldız, 2008:4). Diğer bir ifadeyle bölgenin en geniş coğrafi sınırı; Tunus'ta "Bon Burnu" ile başlayıp Sicilya Adası'nın batı ucundaki "Lilibeo Burnu" arasında çizilen hattın doğusunda kalan bölge olarak ifade edilmektedir. Afrika, Asya ve Avrupa kıtalarının birleştiği, ekonomik, askeri, sosyal ve siyasi çıkarların çarpışma alanı olan bölge (Yıldız, 2009:19) ilk çağlardan günümüze birçok uygarlığın ilk hedefi olarak büyük savaşlara meydan olmuş, önemli göç ve ticaret yollarını içinde barındırmıştır (Daniel, 1990:15), Bu yüzden bölgeye hâkim olan uygarlıklar kara ve deniz yoluyla da ticaret yollarını kontrol altına alabilmişlerdir (Şenay, 2007:5).

Doğu Akdeniz bölgesinde birçok devlet ve medeniyet kurulmuş, birbiri ardına tarihin tozlu sayfalarında yerini alarak yok olmuşlardır. Bu devletlerden bölgenin tamamına hâkim olan İskender İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu, Pers İmparatorluğu ile Osmanlı İmparatorluğunu sayabiliriz (Tuğrul, 2018). Tarihi kayıtlara göre denizcilik faaliyetleri ilk önce Mısır'da görülmüş, Nil Nehrinde tecrübe kazanan denizciler, Akdeniz kıyılarına açılmış, çetin deniz şartlarına

[3] Münhasır Ekonomik Bölge Tanımı; Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 5.kısmında düzenlenmiştir. Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren kıyı devlete, 200 deniz mili alana kadar deniz yatağı üzerindeki sularda, bunların toprak altında canlı cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetler için ekonomik haklar verir. (Diğer devletlerle sahil devleti arasında denge kurar.)

uyumlu gemiler yaparak Doğu Akdeniz'in kıyılarını keşf etmişlerdir (Ceylan, 2018:7) Mısır'ın ardından M.Ö. 3000 yılları civarında bölgeye yerleşen (İsrail, Ürdün, Suriye, Lübnan kıyılarına) Fenikeliler denizciliğe önem vererek Antik Çağın en iyi tüccarları olmuşlardır (Girgin, 2006: 4). Fenikelilerin ardından Doğu Akdeniz'de karada ve denizde hâkimiyet M.Ö. 324 yılında Makedonya'ya geçmiş (Yaşar ve Yıldız, 2012:27), Makedonyalıların hâkimiyetine son veren medeniyet ise Roma İmparatorluğu olmuştur.

Doğu Akdeniz, Antik Roma döneminde "Bizim Deniz" anlamına *"Mare Nostrum"* olarak ifade edilmektedir (Erksan, 1999:24). Bölge; M.S. 438 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılmasının ardından kurulan Doğu Roma-Bizans İmparatorluğu ile Büyük İskender'in kurduğu imparatorluğun ağırlık merkezi olmuştur (Zubari, 1998). VII. yy.da Emeviler ile başlayan denizlerdeki Müslüman hâkimiyeti asırlarca sürmüştür. XII. yy. ile XIII. yy. daki haçlı seferleriyle kesintiye uğramış olsa da (Yaycı, 2012:3), Bizans topraklarında kurulmaya başlayan Anadolu Beylikleri ve ardından Selçuklu Devletinin kurulmasıyla Doğu Akdeniz'de Bizans'ın egemenliğine son verilmiş, ancak bölgedeki adalarda tam hâkimiyet sağlanamamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Doğu Akdeniz'deki hâkimiyetini deniz savaşlarıyla değil, ticari faaliyetlerde üs olarak kullanılan adaları ele geçirmesiyle batılı devletlerin tekelini kırmıştır (Ceylan, 2018:9).

XVI. yy.da coğrafi keşiflerin başlamasıyla Osmanlı'nın Doğu Akdeniz'deki egemenliği zora girmiş (Gürer, 2007:1), bölge İngiltere ve Fransa'nın egemenlik çekişmesine sahne olmuştur (Toledano, 2006:99). XIX. yy.da Fransızların Osmanlıdan aldığı kapitülasyonlar, ardından İngilizlerin ticaret yolu ile bölgede üstünlüğü ele geçirmesine neden olmuştur (Akalın ve Çelik, 2012:23). XV. yy. sonlarından itibaren de tahta geçen Osmanlı padişahları, Barbaros Hayrettin Paşanın *"Denizlere Hâkim Olan Cihana Hâkim Olur"* (Bahriye Enstitüsü, 2017) sözüyle denizciliğe gerekli önemi vererek XVI. yy.da Akdeniz'de, XVI. yy.dan XVII. yy. ortalarına kadar Karadeniz ile Akdeniz'in tamamında hâkimiyeti ele geçirmişlerdir (Şahin, 2015). Osmanlı'nın çağa ayak uyduramamasını fırsat bilen Venedikliler XVII. yy.da Doğu Akdeniz'de üstünlük sağlasalar da Osmanlı donanması "Kalyon Devrini" başlatınca Venediklilerin üstünlüğünü tekrar sona erdirmiştir (Şahin, 2015).

Doğu Akdeniz'de "Süveyş Berzahı" olarak anılan yerde Fransız özel teşebbüsleri tarafından 1869 yılında (Bediz, 2018:333-335) Süveyş Kanalı'nın açılması, petrolün stratejik ve ekonomik olarak değer kazanması, 1881'de Tunus, 1882'de Mısır, 1912'de Libya'nın Avrupa devletleri tarafından işgal edilmesiyle Osmanlı İmparatorluğu Akdeniz'deki egemenlik şansını kaybetmiştir. XIX yy. ortalarında Osmanlıda denize ve denizciliğe verilen önemin azalmasıyla toprak kaybederek Anadolu sınırlarına kadar çekilmek zorunda kalmıştır (Kuru, 1998:8).

Ekonomik, siyasi ve askeri olarak zayıf düşen Osmanlının I. Dünya savaşı sonrasında yenilgiyi kabul etmesi, savaşın galipleri tarafından Doğu Akdeniz'i petrol yatakları nedeniyle işgal etmelerine sebep olmuştur. Bölge II. Dünya savaşında da önemini korumuş, savaş gereksinimi için ihtiyaç duyulan petrol nedeniyle "Mihver" devletlerinin temel hedeflerinden birisi olmuştur (Yaşar ve Yıldız, 2012: 34) Bölge, günümüzde de başat güçler ile emperyalist devletlerin güç ve gövde gösterisi ile enerji savaşlarına neden olmaktadır.

b) Doğu Akdeniz'in Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi

Jeopolitik kavramını ilk defa XVIII yy. ortasında 1897 yayımlanan "Political Geography" eseriyle literatüre *"siyasi coğrafya*" olarak kazandıran kişi Frederick Rastzel'dir (Öngör, 1963). Doğu Akdeniz, Akdeniz içinde önemli bir

stratejik konuma sahiptir. Dünyanın doğusu ile batısını Süveyş Kanalı üzerinden Kızıl Deniz ile Hint Okyanusuna, Ege Denizi ve boğazlar üzerinden Karadeniz'e ulaştıran deniz yollarının keşişim noktasıdır. Dünya'nın en önemli su havzalarının başında ve yer kürenin merkezi (Arıboğan: 2013:82), başka deyişle 21.yy.ın *"kalpgahı"* (heartland) konumundadır (Turhan, 2016:20). Yılda 220.000 geminin seyir ve taşımacılık faaliyetini yapması Akdeniz ve Doğu Akdeniz'in önemini bir kat daha artmaktadır Bölgede Dünya'daki petrol rezervlerinin % 65'i, deniz trafiğinin % 30'u ve petrol taşımacılığının da % 25'i, bu coğrafyada gerçekleşmektedir (Canyaş, Karakucak ve diğ, 2013).

Adalar açısından bakıldığında Sicilya, Malta, Messina, Meis ve Kıbrıs Doğu Akdeniz'in en önemli adalarıdır. Burada Kıbrıs'ın ayrı bir önemi olup Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in kontrol edilmesindeki stratejik önemi ile "sabit bir uçak gemisi" gibidir (Kılıç, 2011). Ortadoğu'da hâkimiyet kurmak isteyen devletler için Kıbrıs Adasının deniz ve hava yollarının üzerinde ve kilit konumunda olması menfaat ve çıkar çatışmalarına sebep olmaktadır. Küresel güçler; bölge ülkelerini baskı ve denetim altında tutarak bölgeye yerleşmek, kendi ihtiyaçları olmadığı halde kaynakların başkaları tarafından kullanılmasına engel olmak, muhtemel rakiplerinin gelişmesini ve güçlenmesini engelleyerek Doğu Akdeniz'de ulaşım, enerji kaynağı ve askeri bağlamda kendi lehine, rakiplerin ise aleyhine düzenlemeleri takip etmektedir. Bu çabalar da bölgeyi askeri bir mücadele alanı haline getirmiştir (Yaycı: 2012: 6).

Doğu Akdeniz'in önemi sadece ticaret yollarını içerisinde barındırması olmayıp, 2011 yılında başlayan "Arap Baharı" bölgede jeopolitik değişimlerin yaşanmasına sebep olmuş Dünya siyasetinde de ön plana çıkmıştır (Turhan, 2016:21). Bölgedeki ülkelerin siyasal sistemlerinin sarsıntıya uğramasıyla çeşitli politika ve çıkar hesapları olan AB, ABD, Rusya, Mısır, Katar ve İsrail gibi ülkelerin hareket alanlarını genişletmiştir. Son yıllarda keşfi yapılan hidrokarbon rezevlerinin (Özdemir, 2015) talep edilen bölgelere ulaştırılması için bu ülkelerce yeni enerji hatları ve rotaları planlanmakta, bu da Doğu Akdeniz'in jeopolitik konumunda bölgeyi enerji terminali yaparak önemini daha da arttırmıştır.

c) Doğu Akdeniz'de Türkiye

Hazar Bölgesi, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip en önemli ülke Türkiye'dir. Türkiye'nin bu kilit konumu bölgede elde edilen petrol kaynakları ile varlığı tespit edilen hidrokarbon rezervlerinin uluslararası piyasalara güvenli ve daha az bir maliyetle sevk edilmesinde büyük avantajlar sağlamaktadır. Türkiye topraklarından geçen ve ulusal ve uluslararası piyasaya sevk edilen petrol ve doğalgaz boruları şunlardır; Azerbaycan ham petrolü (BTC), Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattının Ceyhan'a ulaştırılması (Kerkük-Ceyhan), Mavi Akım, Rusya-Türkiye (Batı Hattı), İran-Türkiye (Doğu Anadolu Doğalgaz Hattı), Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Boru Hattı, Türkiye-Yunanistan Gaz Enterkonnektörü (ITG), Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP)-Bulgaristan Enterkonektöründe aktif olarak gaz akışı devam etmekte olup Türk Akım Gaz Projesi ise iki hat olarak planlanmış ve 2019 yılı sonu itibariyle hatların açılması planlanmaktadır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı-ETKB, 2019).

22. Dünya Petrol Kongresinde ***"TurKEY for Energy"*** sloganı ile Türkiye'nin jeopolitik konumu, uluslararası projeler ve üstlendiği görevleri başarıyla yerine getirmesi, petrol ve doğalgazın boru hatlarıyla güvenli bir şekilde ilgili terminallere iletmesinden dolayı *"kilit bir konumda"* olduğunu vurgulamıştır. Ortadoğu'da enerji koridoru konumuna sahip olan ülkemizin enerji nakil üssü olmasını istemeyen AB' nin fizibilite çalışmalarına bu güne kadar 100 milyon $ harcadığı "East-Med" Projesini İsrail, GKRY, Yunanistan ve İtalya'nın katılımıyla

2019 yılında imzalanması öngörülmektedir. Bir başka çözüm ise bölgeden çıkarılacak gazın GKRY ve Mısır kıyılarındaki "*İdku* ve *Damietta"* LNG terminali ile Avrupa'ya taşınması gibi farklı nakil çözümler üzerinde çalışmalar yürütmektedir (Pamir, 2017).

2) Bölge Ülkelerinin Petrol ve Doğalgaz Rezervleri

Doğu Akdeniz bölgesindeki petrol ve doğalgaz kaynakları rezervleri üzerinde birden çok tahminler yapılmaktadır. Bunlardan en önemlisi ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (USGS-US Geologial Survey) tarafından 8 Nisan 2010 tarihinde yayımlanan raporda; *Levant Havzasında;* 3,45 trilyon M^3 doğalgaz, 1,7 milyar varil petrol (Robertson ve Robertson, 2010), *Nil Delta Havzasında;* 1,8 milyar varil petrol, 6,3 trilyon M^3 doğalgaz (Kirschbaum ve diğ.2010), 6 milyar varil de sıvı doğalgaz rezervin bulunduğu (USGS, 2010-3027), *Kıbrıs Adası çevresinde;* 8 milyar varil petrol (Dilek, 2008), *Heredot bölgesinde;* iki alanda toplam 3.5 trilyon M^3 doğalgaz bulunmaktadır (Yaycı, 2012:11).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı-Strateji Gelişme Başkanlığının yayımladığı "Dünya ve Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Görünümü Raporu-2017" da; 2015 yılı sonu itibariyle Dünya' da kanıtlanmış 186,9 trilyon M^3 doğalgaz rezervin 80,0 Trilyon M^3 ü Ortadoğu Bölgesindedir. Bölge ülkelerinden İran %18,2 payla ilk sırada (34 Trilyon M^3), %17,3 pay ile Rusya (32,3Trilyon M^3) ikinci, Suudi Arabistan % 4,5 (8,3 Trilyon M^3) pay ile üçüncü, % 2,0 pay ile Irak (3,7 Trilyon M^3) sonuncu sırada gelmektedir (ETKB, 2017). Türkiye, 2017 yılında yaklaşık 35 Milyar ($) doğal gaz ve ham petrol ithalatına bedel ödemiştir. Doğalgazda %99, ham petrol ise %91 dışa bağımlı olan ülkemiz, doğal ve petrol aramalarına hız vererek bağımlılığı azaltmaya çalışmaktadır. Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğünün "2011 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu" daki bilgilere göre Türkiye'de 7,17 milyar M^3 üretilebilir doğalgaz rezervi bulunduğu tahmin edilmektedir (TPAO, 2012).

Tablo-1. Doğu Akdeniz'de keşfedilen Doğalgaz Sahaları ve Rezerv Miktarları.

Sahiplenen Ülkeler	**Keşfedildiği Tarih (Yıl)**	**Doğalgaz Sahaları**	**Tahmini Rezerv Miktarı (Milyar $M^{3)}$**	**Üretim Yılı**
GKRY	2011	Afrodit	198-198,2	2019*
İsrail/Filistin	2010	Leviathan	509-509,7	2019*
İsrail/Filistin	2009	Tamar	280-283,3	2013
İsrail/Filistin	2013	Karish	50,9-51.0	2020*
İsrail/Filistin	2000	Mari-B	42-42,5	2004
İsrail/Filistin	2012	Tanin	33,9-34	2020*
Filistin	2000	Gazze-Marine	28,3	2017
İsrail/Filistin	2009	Dalit	14,2	2013
İsrail/Filistin	2012	Shinshon	8,4-8,5	**
İsrail/Filistin	2011	Dolpfin	2,2-2,3	2019*
İsrail/Filistin	1999	Noa	1,1	2012
Mısır	2015	Zohr	850	2017

Kaynak: US. Energy Information Administration (EIA), 2013.

3) Enerji ve Güvenlik Politikalarının Kavramsal Çerçevede İncelenmesi ve Bölge Ülkelerinin Hidrokarbon Paylaşım Mücadelesinde Enerji ve Güvenlik Politikaları

Günümüzde sürdürülebilir bir ekonomi modelinin temeli enerjiye sahip olmaktan geçer. Enerjiye sahip olmayan ülkeler, bağımsızlıklarını sürdürebilmek ve güçlü bir ekonomiye sahip olabilmek, enerji sahibi olan ülkeler de enerjiye

bağımlı olan ülkeler üzerinde egemenlik kurabilmek için enerji ve güvenlik politikalarını bu yönde belirlemektedir. Enerji kaynaklarının sınırlı, ihtiyaçların ise sonsuz olması nedeniyle ülkeler enerjinin yoğun olduğu bölgelerden "sürdürebilir ve güvenilir" enerji elde edebilmek için kamu politikaları geliştirmişlerdir. Enerji ve Güvenlik politikaları tanımı üzerine çeşitli kuramlar geliştirilmiş, yeni keşf edilen enerji kaynakları üzerinde de paydaş ülkeler bazen tek taraflı, bazen de ikili anlaşmalarla paylaşım mücadelesine başlamışlardır.

a) Enerji ve Güvenlik Politikalarının Kavramsal Çerçevede İncelenmesi

Modern çağın en önemli hammaddesi olan fosil yakıtlar, ülkelerin politikalarına ve algı yönetimlerinde etkili olmaktadır. Devletler bağımsızlıklarını devam ettirebilmek ve diğer devletler üzerinde hâkimiyet kurmak için hammadde ve enerji kaynaklarına sahip olmaya yönelmiştir (Ahıskalı, 2013:13-34). Sanayi devrimi sonrasında fosil yakıtların keşfi ülkeleri bu coğrafya üzerine yöneltmiş, bölgede yapısal değişimlere ve uluslararası aktörlerin politika belirlenmesine yol açmıştır (Akbaş ve Pala: 214:241). Günümüzde enerji kaynaklarının kıt ve belli bir coğrafyada da bulunması, ihtiyaçların giderek artması, kıt kaynaklardan en fazla yararlanma ihtiyacı ülkeleri güvensiz hale getirmektedir. Bu yüzden Enerji ve enerji arzı güvenliği konusu ülkelerin politikalarını etkilemekte, bazen de uluslararası bir sorun haline getirmektedir.

Enerji ve güvenlik politikaları tanımı üzerine sistematik ve kapsamlı (Realist ve Neorealist Kuram, Neoliberalis Kuram, İnşacı Kuram ve Gramsçi Eleştirel Kuram) birçok tanım yapılması nedeniyle genel bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Bu yüzden 1992 yılında Dünya Enerji Konseyinde üzerinde uzlaşılan "enerji güvenliği" tanımını şu şekilde izah etmek mümkündür (Devletov, 2010); "*bir ülkenin vatandaşlarına sürdürülebilir ve güvenilir yakıt ile enerji hizmetinin sağlanmasının garanti altına alınmasıdır"*. Enerji arzı güvenliği tanımına gelince; *"İthalatını yapan ülkeler tarafından enerji kaynaklarının satın alınabilir fiyatla, kesintisiz şekilde ulaştırılabilmesi*"(International Energy Agency-IAE, 2014) olarak ifade edebiliriz. Enerjideki tanımları; "*arz ve talep güvenliği, ulaşım yolları güvenliği, yüksek fiyatlarla alıcı bulma güvenliği ve terör güvenliği"* alanlarında da tanımlamak mümkündür (Ediger, 2010:46). Daniel Yergin'in 2006 yılında yayımlanan *"Enerji Güvenliğinin Sağlanması"* adlı makalesinde; Enerji güvenliğinin yeni çerçevesini dört temel prensibe dayandırmıştır. Bunlar; *1- Enerji arzının çeşitliliği, 2- Esneklik, 3- Entegrasyon gerçeği, 4- Bilginin önemi olarak* izah etmiştir. Bunlara ilave olarak da *"enerji güvenliği sistemlerindeki küreselleşme ve enerji tedarik zincirinin bir bütün olarak korunmasının*" kabul edilmesi gerektiğinin önemini vurgulamıştır.

b) Bölge Ülkelerinin Hidrokarbon Paylaşım Mücadelesinde Enerji ve Güvenlik Politikaları

Günümüzde enerji kaynakları tüm dünya için gerekli ve vaz geçilmez bir ürün niteliğindedir. Enerji kaynaklarından yoksun olan ülkeler, sanayii üretimi yapabilmek, kalkınmak ve refah seviyesini yükseltmek için enerjinin yoğun olduğu bu bölgelerden ihtiyaç duyduğu kaynaklarını tedarik etmek zorunda kalmaktadır. Ülkelerin Jeopolitik ve jeostratejik konumlarından kaynaklanan üstünlükler ve bu üstünlükleri fırsata dönüştürmeleri nedeniyle enerji arz ve tedarik politikalarında farklılık olmaktadır. Doğu Akdeniz'e kıyısı olmayan ABD ile Rusya'nın bölgede enerji politikalarında kendi menfaatleri için müdahale etmesi, bölge ülkelerin de enerji kaynaklarının paylaşımı için bazen tek taraflı, bazen de ikili yapmış olduğu MEB anlaşmaları ile sınır anlaşmazlıkları, AB ve bölge ülkelerin alternatif enerji

nakil yollarını belirlenme çabaları ile enerji politikalarına etki eden diğer dinamikler aşağıda sıralanmıştır.

1) Türkiye

Türkiye, bölgesel olarak enerji kaynaklarına sahip ülkelere yakın bir coğrafyada olup, aynı zamanda petrol ve doğalgaz enerjisini istikrarlı bir politikayla arz güvenliği sağlayarak diğer ülkelere nâkilini sağlayan bir üs konumundadır. Bu durum Türkiye'yi enerji geçiş koridoru yaparak bölgede güçlü bir aktör olmasını sağlamıştır. Türkiye'nin giderek güçlü bir ekonomiye sahip olması (G-20) enerjiye olan talebi arttırmış, dışa bağımlılığın azaltılabilmesi için de enerji yatırımları, mevcut enerji kaynaklarının verimli kullanımı ve yeni enerji arayışlarını zorunlu hale getirmiş, bu durumu da bir "Kamu Politikası" aracı olarak ta kullanmaya başlamıştır. Türkiye doğalgazda % 99 petrolde % 93 dışa bağımlı bir ülkedir. 2015 yılı enerji tüketimine bakıldığında % 31 doğalgaz, % 30 petrol, % 17 Taşkömürü, % 9 Linyit, % 4 Jeotermal ve % 9 diğer enerji kaynaklarının kullandığı anlaşılmaktadır (ETKP, 2016). Türkiye 2017 yılında doğalgaz ithalatının % 51,93 Rusya, % 16,74 İran, %11,85 Azerbaycan , % 8,36 Cezayir, % 2,43 Nijerya ve % 8,70'ni ise spot piyasadan gerçekleştirmiştir. (Caner, 2017).

Dönemin Başbakanı R. Tayip Erdoğan'ın TANAP ortaklığının arttırılması imza töreninde söylediği gibi "*Dünya enerji haritasının sürekli değiştiğini, bu alanda yeni aktörlerin ortaya çıktığı, enerji güvenliğinin dış politika ve ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kavramlarla birlikte anılmaya başlandığını*" ifade etmiştir (Akşam Gazetesi, 2014). Asya İşbirliği Diyaloğu Bakanlar Toplantısında konuşan Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu; "*Enerji güvenliğinin Türkiye'nin enerji stratejileri kapsamında öncelikli hedefleri arasında olduğunu, bu kapsamda ulusal kaynakların geliştirilmesine, enerji çeşitliliğinin arttırılmasına yenilenebilir enerji payının yükseltilmesine, nükleer enerjinin kullanılmasına önem verildiğini*" ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2014). Türkiye, doğal gaz ve ham petrol tedarikinde arz güvenliğini sağlamak ve tek kaynağa bağımlı olmamak için Rusya, Cezayir, Azerbaycan, İran ve Irak vb. gibi ülkelerden enerji kaynağı tedarik etmekte, bu sayede hem rekabet hem de daha ucuz enerji tedarik etme imkânına kavuşmaktadır.

Türkiye, AB üyeliği sürecinde üstlenmesi gereken mevzuatlardan birisi de "enerji başlığı" olup, bu başlık altında; enerji arzı ve güvenlik politikaları, enerjinin üretimi, taşınması, depolanması, dağıtımı, iletimi ve enerji kullanımda verimlilik ile yatırımların teşvik edilmesi vb. konulardaki politikaları içeren mevzuatı da üstlenmek durumundadır (Dışişleri Bakanlığı-DB, 2019). Günümüzde Türkiye'nin enerji ve güvenlik politikalarını ETKB, Milli Savunma Bakanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı ve Milli İstihbarat Teşkilatı ile Kamu Kurum ve Kuruluşları belirlemekte, gelecekte de AB'nin belirleyeceğini bu günden tahmin etmek mümkün olabilmektedir (Ergün, 2007).

2) Avrupa Birliği

Kuzey Deniz'indeki petrol ve doğalgaz kaynaklarının 2050'li yıllarda tükeneceği öngörüldüğünden (Altunışık, 2004:152) AB' ne yeni katılan üyelerle birlikte enerji tüketimi ve ihtiyacının daha da artması birliğin dış politikasında enerji stratejisi her geçen gün daha da önemli gelmiştir. Birlik yeterli enerji kaynaklara sahip olmadığından tükettiği enerjisinin % 50'ye yakınını ithalat yoluyla tedarik etmekte, 20-30 yıl sonra ise bu oranın % 70'lere çıkacağı öngörülmektedir (Yorkan, 2006). Petrol'de % 80,2, Doğalgazda % 54,5 ve Kömürde ise % 38,2 dışa bağımlı olan (European Commission, 2006) AB'nin 2010

yılı enerji tüketimine bakıldığında Katı fosil yakıt tüketimi 281,6 (mtoe[4]), Petrol ve Petrol ürünleri tüketimi 519,1(mtoe), Doğalgaz tüketimi 433,7 (mtoe) dir (Europe İn Fıgures/Eurosat Yearbook, 2012:73). Rusya'ya olan bağımlılığı azaltmak ve alternatif enerji kaynaklarından yararlanmak isteyen AB, Doğu Akdeniz'de keşf edilen doğalgaz rezervlerine gözünü dikmiş, bölge ülkeler ile de "East-Med" projesi üzerinde anlaşarak fizibilite çalışmalarına başlamış ve bu güne kadar 100 milyon $ para harcamıştır (DHA, 2018). AB enerji politikalarının temel esaslarını "Yeşil Kitap" ta toplanmış, birlik Enerji Sözleşmesini de 17 Aralık 1991 tarihinde 50 ülkenin katılımıyla (OECD ülkeleri dâhil) imzalanmıştır (Yorkan, 2006). AB'nin enerji politikasının temel ilkelerini şunlardır (Kesbiç ve Şimşek, 2001); Talep yapısının rasyonelleştirilmesi, Enerji tasarrufu, Enerji türlerinin çeşitlendirilmesi, Enerji arzının geliştirilmesi, Üretimin arttırılması ve Arz kaynaklarının çeşitlendirilmesidir. Diğer bir ifadeyle "*Diğer ülkelerden enerji tedarikini güvene almak, yeni enerji kaynakları ve yollarını geliştirmek, birlik içinde enerji pazarını serbestleştirerek halka daha ucuz enerji sağlamak*" olarak ifade edebiliriz (Yorkan, 2006). AB'nin enerji politikasının temel esasları *"rekabet, enerji arzı güvenliği ve çevrenin korunması"* prensibine dayanmaktadır (Harrop, 2000:185). AB serbest bir doğalgaz piyasası hedeflemiş olmasına rağmen, Rusya ile yapılan uzun doğalgaz anlaşmaları, arz fazlasının başka bir ülkeye satamaması ve Gazprom'un/Rusya birlik ülkelerine farklı fiyatlardan gaz satışına engel olamaması, "serbestleştirme politikası" önündeki engellerdir (Dursun, 2011:110).

3) Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)

GKRY, 1964 yılında karasularını 12 mil olarak BM bildirmiş (UN, 1964 CYP.), arkasına AB desteğini de alarak 21 Mart 2003 tarihinde "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla MEB'sini 200 mil (UN, 2004 CYP.1), bitişik bölgeyi de 12 mil olarak ilan etmiştir. (UN, 2004 CYP.2). Bölgede anlaşmalar yapılıncaya kadar "ortay hattı" esas alacağını bildirmiştir. GKRY' mi 26 Ocak 2007 tarihinde adanın güneyinde 13 adet (7 numaralı ruhsat sahası) petrol arama sahasını uluslararası şirketlere ihale etmiş, 12 adet sahanın arama ve üretim haklarını Noble Energy/ABD ile Delek/İsrail şirketleri almıştır. Bu sahalardan 5'i Türkiye Kıta Sahanlığını, 8 tanesi de KKTC'nin sahanlığı içinde yer almaktadır (Başeren, 2010:13). Mısır ile yapılan antlaşma gereği de Petroleum Geo-Service/Norveç firmasına bölgede petrol rezervlerinin tespiti amacıyla anlaşma imzalanmıştır (Yaycı, 2012:18). Türkiye bu antlaşmaya itiraz edip nota verince, GKRY'mi 1974 yılında esas hattı ve koordinatları gösteren (Kıta Sahanlığını Yasası) bir haritayı BM sunduklarını (BM-Sea Bullettin, 2005:124-125) Türkiye'nin buna itiraz etmediğini ve "zımni olarak" kabul ettiğinin bildirmiştir (Kütükçü ve Kaya 2016:89). 2004 yılında müzakere sürecini tamamlayarak AB'ne giren GKRK' mi uluslararası alanda Kıbrıs'ın meşru tek devleti olarak kabul edilmesine neden olmuştur. GKRY'nin ihale etmiş olduğu hidrokarbon alanları adanın güneyinde olmasına rağmen, yönetim adanın tamamını temsil ettiğini iddia etmektedir. Türkiye ve KKTC bu duruma itiraz ederek başta Rum yönetimi ve Yunanistan olmak üzere tüm bölge ülkelerine yapılan antlaşmaları tanımadığını bildirmiştir ve uluslararası platformlarda konuyu dile getirmiştir.

4) ABD

ABD'nin dünya çapındaki enerji politikasının temelinde enerji ve arz çeşitliği yatmaktadır. Giderek artan enerji ihtiyacının karşılanmasında bir sıkıntıyla karşılaşmamak için tek kaynağa bağımlı kalmak istemeyen ABD (Üşümezsoy ve

[4] Mtoe = Milyon ton (Değişik birimlerde ölçülen enerji türlerinin aynı dilde konuşmalarını sağlamak için yaratılan ölçü birimi)

Şen, 2003:412), başta körfez ülkeleri olmak üzere pek çok ülkeden ithal ettiği petrol miktarında artış gözlenmektedir (Luft ve Korin, 2009: 149-150). Bu yüzden Dünya kaynaklarının % 65'ni elinde bulunduran Ortadoğu'da askeri güce dayalı bir dış politika izleyen ABD 1.Körfez Savaşına, Afganistan'a müdahale etmiş ve Irak'ın işgalini gerçekleştirmiştir (Bayraç ve Aras,2007:588). Kaya gazı üretimindeki iyileşme nedeniyle Dünya'nın en büyük gaz tedarikçisi potansiyeline kavuşan ABD (Ceylan, 2018), Rusya'nın doğalgaz satmak amacıyla gerçekleştirmek istediği projelere engel olmaktadır (Sağırlı,2015). Rus gazına bağımlı olan AB'ni bu bağımlılıktan kurtarmak ve Rusya'nın bölgedeki etkinliğini kırarak kendi kontrolünde bir sistemin kurulmasını isteyen ABD, Doğu Akdeniz'den çıkarılacak gazın "East-Med" boru hattı projesiyle Avrupa'ya ulaştırılmasını da desteklemektedir. Ortadoğu ve Hazar bölgesinde üsler kurarak petrol ve doğalgaza ait enerji hatlarını kontrol etmeye yönelik bir politika sürdürmektedir. Avrupa'ya da LNG satışını gerçekleştirerek gelir elde etmeyi planlayan (Tsafos, 2016) ABD, Nobel/ABD şirketinin Leviathan sahasında % 40, Tamar'da %36, Afrodit' de %70 hissedar olması (Karagiannis, 2016) sebebiyle Doğu Akdeniz'de etkinliğini artırdığı aşikârdır.

5) Yunanistan

Yunanistan MEB belirlerken, Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis hattını esas alarak "Ortay Hatta Dayalı" deniz yetki alanını belirlemek istemektedir (Yaycı:19). Bu teşebbüs, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlamaya yönelik bir cabadır. Türkiye'nin hassasiyeti ve girişimleri ile bu çaba başarısızlığa uğramıştır. AB'nin yayımladığı MEB haritalarında, hukuki statüsü henüz tartışmalı olan Meis adasının Yunanistan MEB içinde gösterilmesi tartışmalı bir konudur. Çünkü ortay hatta esas alınan "ters tarafta olan adalar" olması sebebiyle uluslararası hukuk nezdinde kıyı oluşturmadığından kıta sahanlığı olarak kabul edilemez konumdadır. Bu teşebbüs Türkiye'yi sadece Antalya körfezi ile sınırlı çok az bir kıta sahanlığı ve MEB alanı bırakmaya yöneliktir (Yaycı, 2012:20). Sevilla Üniversitesince /İspanya hazırlanan AB'nin ekonomik alanlarını gösterdiği harita, Avrupa Deniz Emniyet Ajansı tarafından düzenlenen etkinliklerde kullanılan haritalar ve Orijinal General Electrics Advenced Information System/ABD firmasınca çizilmiş haritalarda Türkiye'nin hakları gasp edilmektedir (Ceylan 2018). Bu durumda Türkiye'nin 145.000 Km^2'lik MEB alanı 41.000 Km^2'ye düşecektir.

Harita-1: Türkiye ve Yunanistan'ın hak iddia ettiği MEB alanlarının karşılaştırılması.

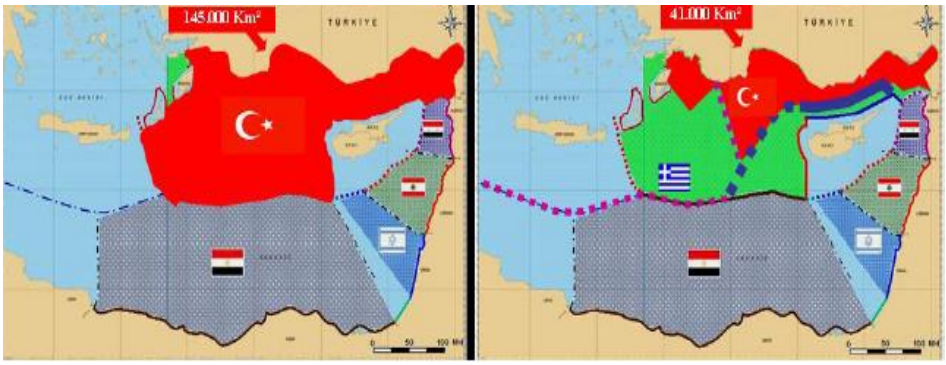

Kaynak: Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye (Yaycı, 25)

6) Rusya

Başat güç olan Rusya'nın tarihten gelen sıcak denizlere inme çabasının ilk hedefi Akdeniz olmuş, ardından Doğu Akdeniz'deki bölge ülkelerini kontrol

edebilme, enerji kaynaklarından faydalanabilme, Ortadoğu'da meydana gelen otorite boşluğunu ABD'ye kaptırmamak ve "bölgede ben de varım" demek için Suriye' de (Şam, Lazkiye, Halep, Hama ve diğ) 12 adet üsler kurması olmuştur (Haber Türk, 2018). Rusya, bütçe gelirinin % 50'ni enerji ihracatından elde etmekte buradan büyük karlar elde edip, tedarikçi ülkeler üzerinde baskı aracı olarak kullanmaktadır (Cohen, 2016). Rus doğalgazına (% 45) bağımlı olan AB ise Doğu Akdeniz'de tespit edilen hidrokarbon rezervlerinin kendisine alternatif tedarik olmasını istemekte böylece Rusya'dan ithal etmiş olduğu gaza bağımlılığı % 10'na indirmek istemektedir (Cohen, 2016). Rusya, Türkiye ve İran ile kurmuş olduğu yakın ilişkiler sayesinde Suriye'deki iç savaşın kaderini değiştirmiş, Doğu Akdeniz'de küresel aktörlerin oyununu bozmuş ve bölgede kalıcı bir aktör olduğunu göstermiştir. Rusya ekonomisi temelde petrole bağlı olup, ekonomik çıkarlarını takip etmek ve bölgede güvenli bir tedarikçi olmak istemektedir (Katz, 2016).

7) Suriye

Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan Suriye, 19 Kasım 2003 tarihinde kabul ettiği bir yasa ile karasuları 12 deniz mili, bitişik bölgesini 24 deniz mili, MEB' sini de 200 deniz milini aşmayacak şekilde BM'ye bildirmiştir (Kaya, 2016:50). Daha sonra sahillerinde sismik araştırma ve yeni kaynakların bulunması için süreli araştırma izni vermiştir. Suriye'nin ilan ettiği petrol arama sahalarının kuzey bölümü Türkiye'nin yetki alanlarının bir kısmıyla çakışmaktadır (Yaycı, 2012:25-26). GKRY' nin Suriye ile yapmayı düşündüğü MEB antlaşması Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle mümkün olmamıştır.(Kütükçü ve Kaya, 2016:81).

Suriye'de laik bir rejimin bulunmasına rağmen 2011 yılında Der'a da başlayan ayaklanma bir iç savaşa dönüşmüş, merkezi hükümetin ayaklanmaları bastırmada yetersiz kalması, ülkede bulunan hidrokarbon rezervlerine göz diken dış güçlerin bölgeye müdahale etmesine sebep olmuştur (Orhan, 2014:36). Suriye'de yaşanan iç savaşın perde arkasında bakıldığında, enerji kaynakları ile taşıma koridorlarını ele geçirme mücadelesi içinde olan İran, Irak, Suriye, Lübnan, İsrail, Katar, Suudi Arabistan, Türkiye, ABD ile Rusya'nın çıkarlarını ilgilendiren, stratejik ve farklı doğal gaz projelerinin yarışıyor olmasıdır (Başlamış, 2013). Suriye'de merkezi hükümetin kontrolünü kaybettiği bölgelerde önemli sayılacak hidrokarbon rezervlerinin bulunması tesadüfi değildir. Doğu Akdeniz'de çıkarılacak doğalgazın İsrail-Lübnan-Suriye-Türkiye üzerinden AB pazarına ulaştırılması projesi de bölgede yaşanan istikrarsızlık nedeniyle hayata geçmeyen proje olmuştur (Enerji Enstitüsü, 2013).

8) Lübnan

Lübnan Hükümetinin 2007 yılında GKRY ile imzalamış olduğu MEB anlaşması Ulusal Meclis'te onaylanmadığı için kendi MEB'de *"petrol ve Doğalgaz Rezervlerinin Araştırılması Hakkındaki Kanunu*" 17 Ağustos 2010 tarihinde parlamentoda onaylamış (Yaycı, 2012:11), ardından "*deniz yetki alanlarını da belirleyerek"* 19 Ekim 2010 tarihinde BM Genel Sekreterliğine sunmuştur (UN, 2011 Lb.). İsrail Bakanlar Kurulunun BM'ce değerlendirmek üzere gönderdiği haritalar ile Lübnan'ın ilan ettiği deniz yetki alanlarının 9 Km'lik kısmında çakışma olması nedeniyle iki ülke arasında gerginlik yaşanmaktadır (Yaycı, 2012:29). Levant Havzasında keşf edilen rezervlerin büyüklüğü, Lübnan devletinin dış borçlarını kapatacak, İsrail'i ise tedarikçi ülke konumuna getirebilecek rezervde olduğu belirtilmektedir (Shemer, 2010). Lübnan Hükümetinin yaptırdığı araştırmalarda Say ve Sur bölgeleri açıklarında 366 Milyon M^3 doğalgaz rezervi olduğu (Sönmez, 2012), 2012 yılında Spectrum /İngiltere firmasının yaptığı araştırmaya göre de 700 Milyar M^3 doğalgaz rezervi olduğu tespit edilmiştir.

İsrail'in kanıtlanmış rezervlerine yakın olan bu bölgelerde 1,4,8,9 ve 10. parsellerde ihaleye çıkılmıştır (Ceylan,2018).

9) İsrail

İsrail, 17 Aralık 2010 tarihinde "ortay hat" kuralını esas alarak GKRY ile MEB antlaşması imzalamış olup (Dışişleri Bakanlığı, 2010), diğer komşularıyla bir antlaşma gereği duymadan kendi MEB'lerini gösteren koordinatları 12 Temmuz 2011 tarihinde BM bildirerek MEB ilanında bulunmuştur (Dumlu, 2012). Tamar ve Leviathan bölgelerinde hidrokarbon çıkarmaya başlamış olan İsrail, bölgeden AB ülkelerine ulaştırılmak üzere GKRY ve Yunanistan ile görüşmeler sürdürülmektedir (Meliggonis, 2011). Uzun yıllardır savaşan İsrail-Lübnan arasında diplomatik ilişki bulunmadığı gibi, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına dair bir anlaşma da bulunmamaktadır. US Geology Surver/USA tarafından 2010 yılında yayımlanan "Levant Havzası Raporu" dan sonra iki ülke arasında sınır anlaşmazlığını gündeme gelmiştir. Raporda söz konusu havzada 1,7 Milyar varil petrol, 122 trilyon M^3 de doğalgaz rezervi bulunmaktadır (USGS, 2010).

İsrail-Mısır arasındaki doğalgaz boru hattına "Sina Yarımadasında" yapılan bombalı saldırıdan sonra İsrail uğramış olduğu zararın ödenmesi için uluslararası tahkime başvurmuş, tahkim ise Kahire'yi haksız bularak 1,8 milyar $ ödemeye mahkûm etmiştir. Bunun sonucu olarak Mısır yönetimi İsrail ile doğalgaz görüşmelerinin durdurulduğunu açıklamıştır (Telci, 2016:66). Farklı çözümler arayan İsrail, önce doğalgazı Türkiye üzerinden AB'ne ulaştırma yolunu denemiş ancak Mavi Marmara olayından sonra ölen 10 vatandaşımız için tazminat ödemesine rağmen ilişkiler bir türlü normale dönememiştir. İki ülke arasında ilişkilerin normale dönmesi için çabalar devam etmektedir (Erdem, 2010:94-110) Ardından GKRY ve Yunanistan üzerinden AB'ne göndermek için East-Med Projesi için ön anlaşma imzalanmış durumda olup, çalışmalar devam etmektedir. Akdeniz'in deniz tabanının engebeli, derinliğinin 3,3 km, mesafe (1900 Km. lik) ve proje süresinin uzun (6-7 yıl), maliyetin 6-17 Milyar $ arasında olduğu (TÜRKSAM, 2017), birçok ülkenin MEB'den geçeceğinden anlaşma olmaması durumunda projede birçok sıkıntının olacağı öngörülmektedir.

10) Libya

GKRY, Libya ile MEB sınırlandırma antlaşması yapmak için gayret göstermiş ancak ülkede var olan iç savaş buna engel olmuştur (Kütükçü ve Kaya, 2016:81). Bir başka sorunda Libya'ya ait olan 39.000 Km^2 lik deniz alanının Yunanistan tarafından sahiplenmesidir. Bu konu Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın Libya'yı ziyaretinde gündeme gelmiş, Akar'ın yaptığı açıklamaya göre; "Yunanistan'ın ihlalleri ve uluslararası hukuka uygun gerçek sınırları gösterir haritalar üzerinde muhataplarıyla görüştüğünü" ifade etmiştir.(Sezer, 2018).

11) Filistin

İsrail ve Filistin devletlerinin deniz yatakları ve kıta sahanlıkları jeolojik açıdan bitişiktir. İki devlet arasında anlaşmazlığa neden olan bu durum denizdeki bazı bölgelerin hangi devletin kıta sahanlığına girdiğine dair tartışma yaratmaktadır. İsrail, Filistin Devletinden izin almadan Bari-B, Noa ve Pinnacles (Gazze Kıta Sahanlığı) bölgelerinde arama ve rezerv çalışmaları için *"Tam Tethys"* projesini başlatmıştır (İNSAMER, 2019). 2011 yılında Benjamin Netanyahu ile Mahmut Abbas arasında "Noa South" bölgesi iş birliği antlaşması yapılmış, 2012 yılında İsrail "Delek Grubu" Noa ve Noa South bölgelerinde kayda değer gaz rezervlerine rastlamadığını tespit etmiştir. Filistin Devleti, 2000 yılında

British Gaz şirketi ile Gazze Marina bölgesi için 25 yıllık anlaşma imzalamış, şirketin yaptığı keşiflerde 1,4 Trilyon M^3 gaz rezervine rastlanmıştır.

12) Mısır

Mısır 1958 yılında kara sularını 12 mil (MRS-1958) , 1990 yılında da düz esas hatlarını (MRS-1990) ilan etmiş olup, denizlerinde de 200 metre derinliğe kadar ya da işletme imkânının bulunduğu derinliğe kadar kıta sahanlığının mevcut olduğuna dair düzenlemesi bulunmaktadır. GKRY ile Mısır arasında "ortay hattın" esas alınarak yapılan anlaşma Mısır aleyhine sonuçlar doğurmuştur. Bu anlaşma ile GKRY'nin bugün sahip olduğu denizalanın dört katı fazladan bir alana sahip olmasına yaramıştır. Mısır'ın kaybettiği toprak, Kıbrıs adası kadar bir alana tekabül etmektedir (9.245,88 Km^2). Türkiye ile Mısır MEB antlaşması yapmış olsaydı mevcut Kıta sahanlığına 12.000 Km. daha fazla bir alan daha katmış olacaktı (Başeren, 2010: 20-22). Türkiye, 17 Şubat 2003 tarihinde GKRY ile Mısır'ın MEB antlaşmasını *"KKTC ve Türkiye'nin hak ve menfaatlerine zarar verdiği"* gerekçesiyle tanımadığını bildirmiş fakat bir sonuç alınamamıştır (Kütükçü ve Kaya, 2016:90). 32^0 16' 18'' doğu boylamının batısında kalan deniz yatağının altını ve deniz yatağının üzerindeki suları da kapsayan deniz alanlarının sınırlandırılmasıyla ilgili haklarını saklı tuttuğunu BM nezdinde Türkiye'nin Daimi Temsilcisinin 02.03.2004 tarih ve 2004/TurkonoDT/4739 sayılı Notasıyla taraflara ilan etmiştir (BM, 2004).

4) Doğu Akdeniz'deki Enerji Paylaşım Mücadelesinde Olası Risk ve Tehditler

Dünya'daki doğal enerji kaynaklarının tükenmeye başlaması, ülkeleri yeni enerji kaynakları arayışına yöneltmiştir. Son yıllarda Doğu Akdeniz'de tespit edilen hidrokarbon rezervlerinden daha çok pay alabilme yarışına giren ülkeler ve çok uluslu şirketler, kendi lehlerine olabilecek politikalar geliştirip uygulamaya koymuş, bunu başarabilmek için diplomasiyi kullanmış (ABD, Rusya ve AB), bazen de iç savaş çıkarmış (Suriye-Libya), gerektiğinde bölge dinamiklerini (Şii-Sünni çatışması) kullanarak bölgeyi bir kargaşaya sürüklemişlerdir. Doğu Akdeniz'de yapılan tatbikatlar gövde gösterisine dönüşmüş, enerji paylaşımı için savaşı bile göze alan ülkeler her türlü senaryoya hazır olduklarını ifade etmişlerdir. Bazen tek taraflı bazen de iki anlaşmalarla MEB ilanlarında bulunan ülkeler hidrokarbon kaynaklarından pay kapma mücadelesine girişmişlerdir.

a) Doğu Akdeniz'de Enerji Paylaşım Mücadelesi

Doğu Akdeniz'de tespit edilen hidrokarbon rezervleri ülkeler arasında "*enerjide pay kapma yarışına*" dönüşmüş durumdadır. İsrail'in uluslararası hukuku ve bölge ülkelerini yok sayarak kendi MEB'sini ilan edip aramalara başlaması, GKRY'nin AB'ni arkasına alarak KKTC ve haklarını yok sayıp adayı tek başına temsil ettiğini iddia etmesi, Noble Energy şirketine ait sondaj platformunun İsrail donanmasına ait savaş gemileri ve insansız hava araçları tarafından korunması bölgede gerilimi yükseltmiştir (Ekşi ve Bilge, 2011). Türkiye ise KKTC ve kendi hak ve menfaatlerini korumak için "*bölgenin bir iç deniz olarak kabul edilip, sınırlandırmaların hakkaniyet ölçüsünde olması*" konusunda uluslararası diplomasi başlatmıştır. İsrail'in, Filistin'e ait MEB'de hak iddia etmesi (Tablo-1), Suriye'deki iç savaşın özellikle petrol ve doğalgaz bölgelerinde başlaması, bölgeden çıkarılacak petrol ve doğalgazın AB'ne hangi yol ve yöntemle taşınacağı şimdilik bilinmezlik içindedir.

Doğu Akdeniz ve Kıbrıs adası uluslararası devletlerin bir güç ve ikmal merkezi konumundadır. ABD ve Rusya'nın uçak gemileri ile Suriye'deki üslerden, İngilizlerin ise Kıbrıs'taki kendi üslerinden faydalanması, Fransızların da

Larnaka'da/GKRY üs kurma girişimine dönüşmüştür. (Haber Türk, 2018) Yunan firkateynin Akdeniz'de Türk sismik araştırma gemisi *"Barbaros Hayrettin'i"* taciz etmesi (Kırbaki ve Bilge, 2018), 25 Temmuz 2013 tarihinde İtalyan bayraklı "*RV Odin Finder*" geminin Türk kara sularında araştırma yapma girişimleri, 29 Şubat 2016 tarihinde KC bayraklı "MV Flying Enterprıse" gemisinin Türk askeri botları tarafından engellendiği gerekçesi ile şikâyet edilmesi (Gözügüzelli, 2018) gibi olaylar tam bir satranç oyununa dönüşmüştür. Bölgedeki ülkelerin derin denizlerdeki kaynakları çıkarabilme bilgi ve tecrübesine sahip olmaması uluslararası şirketlerin (Eni, Total, Exxon-Mobil, Noble Energy, Katar Petroleum, KoGaz) pay kapma yarışına dönüşmüştür (Özgöker, 2018).

b) Doğu Akdeniz'de Ülkelerin Proxy Örgütleri Kullanmaları

Ortadoğu'nun en çarpıcı özelliği Dünya petrol rezevlerinin % 65'i, Doğalgaz rezervlerinin de % 45'ne sahip olmasıdır (Gümüş,2014:301). Bu yüzden bölge istikrarsızlaştırılarak bölgesel güç dengelerinin arenasına dönüşmüş, başta ABD ve Rusya olmak üzere Çin Halk Cumhuriyeti, İran, Sudi Arabistan, Mısır ve Katar gibi bir devletlerin ince hesaplar yapmasına neden olmuştur. ABD, bölgede askeri açıdan başarısız olunca Suriye ve Irak'tan askerini çekiyor gibi gözüküyorsa da aslen böyle bir niyetinin olmadığını atmış olduğu adımlardan görmek mümkündür. ABD kendi ulusal güvenlik politikalarını ve ulusal çıkarlarını korumak için Akdeniz'de bir "vekâlet savaşçılarını" (PYD, YPG) bırakarak bölgeden ayrılacağı anlaşılmaktadır (Beyazıt, 2019).

Dünyada en büyük doğalgaz rezervlerine sahip ülkeler arasında ABD 1.inci, Rusya 2. ve İran ise 4. arasında olduğundan (TPAO, 2011:19) bölgede çıkarılacak gazın kendilerine rakip olmasını ve gelirlerinin düşmesini istememektedir. Bu yüzden bölge ülkelerinin rejimlerine çeşitli bahaneler ileri sürerek müdahalede bulunmaktadır. Katar ise bölgede pragmatist bir yaklaşım izleyerek bölgesel ve küresel güçler arasında dengeli bir politika izleyerek bölgesel sorunlardan (Şii-Sünni çatışması) uzak kalmak ve bu sorunların kendisine sıçramasını istememekte (Khatip, 2003: 418-420), ABD ile askeri ve siyasi ilişkilerini iyi sürdürürken, Rusya, Venezüella ve İran ile de bir araya gelip doğalgaz karteli (OPEC benzeri) oluşturmak için ortak çalışmalar yürütmektedir (Diriöz, 2009: 66). Uzak Doğu'da Çin ve Hindistan'ın ekonomilerinin artan enerji ihtiyacının Ortadoğu'dan tedarik etmesi bu ülkelerinde bölge enerji arzı ve güvenliği politikalarında etkili olması beklenmektedir (Altay ve Nugay, 2013).

Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan ülkeler kendi MEB'de bulunan hidrokarbon kaynaklarını çıkarmada yetersiz kalmaları nedeniyle çok uluslu şirketlerin teknolojisine ve insan gücüne ihtiyaç duymuşlardır. Bölgede çıkarılacak hidrokarbon rezervlerin ABD (büyük hissedar)-İsrail ortaklı Noble Energy, ENİ/İtalya, KoGaz/Güney Kore, TOTAL ve NOVATEC/Fransa, GAZPROM-GBP Global Resources/Rusya gibi çok uluslu şirketlerin olması, şirketlerin de kendi yatırımlarını garanti altına almak için hükümet ve bölge aktörlerinin de desteğini arkasına alarak yatırım yapmış olmaları, ABD'nin Tamar bölgesinde doğalgaz aramak için İsrail'den izin alması, Rusya'nın da Tamar'da çıkacak doğalgazın Asya pazarına satmak için İsrail ile anlaşma yapması bölgede İsrail ve GKRY elini güçlendirmiştir (Ercümen, 2018).

c) Doğu Akdeniz'deki Savaş Riski ve Tehditler

ABD'nin Irak'a demokrasi getireceğim diye ülkeyi işgal edip Saddam'ı devirmesi, İran'ın Suriye ve Irak üzerindeki çok yönlü nüfuzu, Suriye'nin enerji bölgelerini işgal eden IŞİD' in bölgeyi bir iç savaşa sürüklenmesi, İran-İsrail gerginliği, Rusya, Fransa ve İngiltere'nin ulusal çıkarlar uğruna bölge siyasetine

katılma hevesi, pek çok Arap ülkesinin bağımsız olarak hareket edemeyip ABD'nin kontrolünde hareket etmesi, İsrail'in de Filistin topraklarını işgal edip enerji kaynakları üzerinde tek taraflı tahakkümü, ABD' nin kendi çıkarları uğruna İsrail' i himaye edip korunmasının temelinde bölgedeki enerji kaynakları üzerinde oynanan *"güçler savaşının"* bir sonucudur. Dünyanın Ortadoğu ve Rus gazına bağımlılığı sürdüğü müddetçe bölgede hegemonik güç savaşlarının olması kaçınılmazdır.

Doğu Akdeniz'de tespit edilen zengin hidrokarbon rezervlerinin paylaşım mücadelesi, bölgede kronikleşen sorunlara bir yenisini daha eklemiştir. İsrail ve GKRY'nin tek taraflı ilan ettiği MEB sınırların diğer ülke (Lübnan, Filistin) sınırlarıyla çakışması, KKTC ve Türkiye'nin MEB sınırlarının GKRY' ce ihale edilen bölgeler ile çakışması, TPAO ile çok uluslu şirketlerin itilaflı bölgelerde arama yapmaları yeni bir krizin kapıda olduğunun göstergesidir. Bunun en somut göstergesi Lübnan'ın ihaleye çıktığı 5 parselin 3'ü İsrail ile ihtilaflı (8,9,10 bölge/parsel), biri de Suriye'nin MEB bulunmasıdır. İsrail ihtilaflı bölge için kanun tasarısı hazırlayınca Lübnan hükümeti bunu savaş nedeni olacağını ifade etmiştir (Karpuz, 2018). Akabinde İsrail Savunma Bakanı Avidgor Lieberman yaptığı açıklamada; 9 numaralı parselin kendilerine ait olduğunu bildirmesinin arkasından, Lübnan ve Hizbullah örgütü açıklama yaparak İsrail'e "her türlü cevabı vermeye hazırız" denildi. İsrail hükümeti ise karşılık vererek "her türlü senaryoya hazırlıklı olduklarını" beyan etmiştir (Karpuz, 2018).

Bölgedeki MEB belirlenmesinde en problemli bölge Kıbrıs'tır. GKRY'nin Total/Eni şirketler gurubuna verdiği 6 nolu parsel Türkiye'nin kıta sahanlığı ile örtüşmesi ve TPAO'na verilen arama ruhsatı içinde olması, KKTC Bakanlar Kurulunca TPAO'na (Harita-2'de sarı çizgi ile belirtilen bölgeler) 7 bölgede "petrol ve doğalgaz arama yetkisi" vermesi ve bu bölgelerin (2,3,8,9 nolu parsel) kısmen veya tamamen GKRY'nin ihaleye çıktığı bölgelerle çakışması krize yol açmıştır. Bunun yanında GKRY'nin İsrail'e arama izni verdiği 13 parselden 5'inin (1,4,5,6 ve 7 nolu parseller) Türkiye'nin yetki alanlarıyla çakışması Türkiye ile İsrail'i karşı karşıya getirmiştir (Ercümen, 2018). GKRY'nin Mısır ile 2003 yılında yapmış olduğu MEB anlaşmasının Türkiye'nin kıta sahanlığının batı kısmını ihlal etmesi (32, 16 ve 18 boylamlarında) sebebiyle BM'de itiraz edildiğini bildiren Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Yunan Kathimeri Gazetesine verdiği demeçte; "*Türkiye ve Yunanistan arasında öncelikle Ege'deki sınırlar üzerinde anlaşılmasını, ardından ilgili ülkelerce Doğu Akdeniz'deki sınırların belirlenmesi gerektiğini"* açıklamıştır. Ardından Mısır Dışişleri Bakanlığı sözcüsünün yaptığı açıklama ise; "*Mısır ile GKRY tarafından imzalanan anlaşmanın Mısır'ın meşru hakkı olduğunu, BM tarafından tanındığını, kendi haklarının korunacağını, bu hakların korunmasına yönelik girişimleri önleyerek gereğinin yapılacağını*" bildirerek tehditkâr bir açıklama yapmıştır (Haberler Com, 2018).

İsrail'in karada uygulamış olduğu işgal girişimleri denizde de devam etmektedir. İsrail GKRY ile yapmış olduğu MEB anlaşmasından sonra kıyıdaş olduğu ülkelerle anlaşma yapmadan kendi MEB ilan etmesi başta Filistin ve Lübnan olmak üzere pek çok ülkeyi etkilemektedir. Lübnan ile 9 km. lik bir alanda sınır çakışması iki ülkeyi karşı karşıya getirmiştir. İsrail, Filistin devletini tanımamakta ısrar etmesinin nedenleri arasında işgal ettiği topraklar ile Gazze Marine-1 ve 2 nolu sahalarda tespit edilmiş milyarlarca dolar değerindeki doğalgaz yataklarını kullanabilmektir. Bu yüzden İsrail tarafından Gazze bölgesine askeri saldırılar düzenlemekte (Ercümen, 2018), Tablo-1'de belirtilen bölgelerde MEB çakışmaları nedeniyle iki ülke arasında sorunlar hala devam etmektedir.

Harita-2: Türkiye'nin MEB ve GKRY'nin ihale ettiği bölge/sahaların karşılaştırılması.

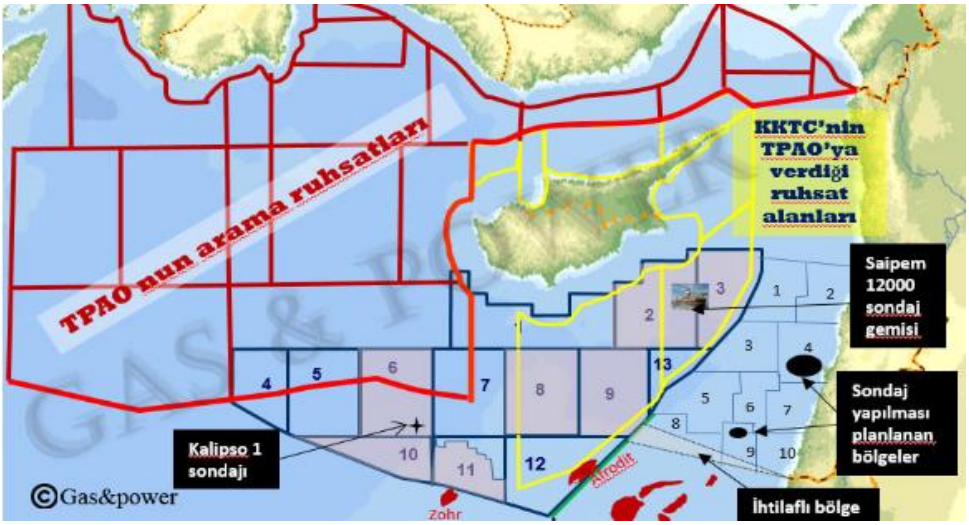

Kaynak: http://petroturk.com/makale/dogu-akdeniz-jeopolitiginde-dogal-gazin-dayanilmaz-agirligi, Yayım Tarihi: 23.12.2018.

İsrail, Mısır, GKRY ve Yunanistan'ın dâhil olduğu dörtlü şer ittifakı Türkiye'yi Akdeniz'den çevrelemek, enerji havzalarını kendi aralarında paylaşmak (Çiçekçi, 2018) ve Türkiye ile Kıbrıs Türklerinin enerji pastasından uzak tutmaya çalışmaktadırlar (Özgöker, 2018). Yunanistan, GKRY ve Mısır'ın *"ortak tehditlere karşı"* askeri alanda iş birliğini derinleştirmek amacıyla yaptıkları "Medusa-6" adlı tatbikatının asıl amacının bölgedeki "enerji kaynakları" olması ve İsrail'inde ABD ile ortak "Noble Dina" adını verdiği (Ulusal Kanal, 2018) benzer tatbikatlar yaparak sondaj platformlarının etrafında savaş gemileri ile devriye atıp insansız keşif araçlarla bölgeyi kontrol altında tutmaları bir nevi "sinir harbi" ve "gerçek bir harbe hazırlık olarak" değerlendirilmesidir (Sputniknews, 2018). Bölgede İsrail'in merkezde olduğu yeni bir enerji koridorunun oluşması istemeyen İran, bölgeye Lübnan'ın MEB hakları üzerinden "savunma adına" atacağı adımlar bölgede yeni bir krizin habercisi, belki de Türkiye ile İran'ın karşı karşıya kalacağı yeni gerilimler oluşturabilecektir (Ercüment, 2018).

Türkiye'nin de bölgede olanlara kayıtsız kalmayıp "*Oruç Reis ve Barbaros Hayrettin Paşa" gemileriyle Doğu Akdeniz'de uzun zamandır (7-8 yıl) sismik araştırma yapmakta olduğunu"* söyleyen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez; "*Doğal gaz ve petrol bulana kadar durulmayacağını*" (Haber-27, 2019); *"Fatih"* gemisiyle *Antalya açıklarında, Mersin'de ise sığ denizlerde sondaja başlayacaklarını, satın alınan ikinci sondaj gemisiyle de Karadeniz'de petrol ve doğal gaz aramalarının başlayacağını"* bildirmiştir (Hürriyet, 2018).

Sonuç ve Politika Önerileri

Doğu Akdeniz geçmişte ve gelecekte Dünya'nın en önemli bölgesi olma özelliğini ve insanlık tarihindeki önemli yerini koruyacaktır. Bölge birçok kadim uygarlığa ev sahipliği yapmış olup, ticaret yollarını üzerinde barındırmış ve birçok dini ve siyasi çatışmaların odak noktası olmuştur. Günümüzde ise bölgedeki petrol rezervlerinin paylaşılması için çıkartılan iç savaşlar ile son yıllarda keşf edilen hidrokarbon rezervlerinden dolayı daha da önemli hale gelmiştir. Bölge, Akdeniz'de jeopolitik ve jeostratejik önemi yüzünden tarih boyunca dini ve ticari savaşlara tanık olmuş, dünyanın doğusu ile batısını birleştiren önemli bir su havzası ve deniz yollarının kesişim noktası olmuştur. Bu coğrafya aynı zamanda deniz taşımacılığı yönünden de önemini korumuş, yılda ortalama 220.000 geminin taşıma

faaliyetinde bulunduğu *"suyolu"* konumundadır. Doğu Akdeniz'de bulunan adalar geçmişte ticaret gemilerinin üs olarak kullandığı birer liman haline gelmiş, adaları elinde bulunduran güçler, Doğu Akdeniz'de de hâkimiyeti ele geçirmişlerdir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip bir konumda olup, Hazar bölgesinde çıkan petrol ve doğalgaz ile Kerkük bölgesinden çıkan petrolün AB ve Dünya pazarlarına arz edilmesinde enerji güvenliği açısından önemli bir paya sahiptir. Bu yüzden Türkiye'nin enerji koridoru olmasını istemeyen güçler bölgede alternatif enerji hatlarının (LNG, East-Med ve GKRY-Mısır Boru hattı) planlarını yapmaktadır. Bölge'de yaşanan iç savaş ve çalkantılar buna neden olarak gösterilse de asıl amacın Türkiye olduğu açıktır. Bölgede enerjinin kilit noktası olduğunu her vesile ile dile getiren Türkiye 22. Dünya Petrol Kongresinde ***"TurKEY for Energy"*** sloganı ile bunun önemini vurgulamış, Türkiye 'siz bir çözümün bölgede hiçbir ülkenin yararına olmayacağını vurgulamıştır. Bunun somut örneklerini ortaya koyan Türkiye, planlanan (East-Med ve GKRY ile Mısır) boru hatlarının maliyetleri, güzergâhları, uzun yapım süreleri ile birçok ülkenin MEB'den geçmesi gerektiği için ikili anlaşmaların yapılmaması durumunda bu projelerin uygulanabilirliğinin zor olduğunu, ekonomik ve karlı yolun Türkiye üzerinden Avrupa ve diğer pazarlara taşınmasının gerektiğini ortaya koymuştur.

Doğu Akdeniz'in en önemli sorunlarından birisi de "Kıbrıs" meselesidir. Bu sorunun çözümü gerçekleşmeden adada ve bölgede kalıcı bir çözümün olması mümkün görünmemektedir. Kıbrıs'ın etrafındaki hidrokarbon rezervlerinde çıkarılması ve paylaşılmasında KKTC'nin ve Türkiye'nin yok sayılması kabul edilemez bir durumdur. 1960 tarihli Kıbrıs Anayasasının 2. Maddesinde ada halkının "Elen Cemaati ile Türk Cemaatinden oluşur." denilmesine rağmen Türk tarafının yok sayılarak adaya barış ve huzurun getirmeyeceği açıktır. Kıbrıs'ta birleşme sorunun ayrı, hidrokarbon paylaşımının ayrı ayrı ele alınması her iki tarafında yararına olacaktır. Kıbrıs'ın MEB'den çıkarılacak rezervlerden Türk tarafının bir hak kaybına uğramaması için elde edilecek "milli gelirden pay sahibi" yapılması adadaki barışa katkı sağlayacaktır. Bu yüzden Türkiye ve KKTC hükümetleri Kıbrıs'ta tarafların hak ve menfaatlerinin eşit ve adil bir pay alacağı bir çözümün bulunmasını istemektedir. 23. Dünya Enerji Kongresinde ***"Barış İçin Paylaş***" sloganı ile diplomatik çabaların sürdürüleceğini belirten Türkiye, 11 Şubat 1959 tarihli Zürih Antlaşmasından doğan haklarından dolayı Kıbrıs Barış harekâtında olduğu gibi "hidrokarbon kaynaklarının paylaşımında" da askeri manevra kabiliyetini gösterme konusunda çekimser davranmayacağı izlenimini vermektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye'nin tüm denizlerindeki egemenlik alanlarını kapsayan 462.000 Km^2 lik Türk Kıta Sahanlığında "Mavi Vatan-2019" tatbikatını gerçekleştirerek caydırıcılık gücünü tüm Dünya'ya ilan edecektir (Aydınlık, 2019). KKTC'nin 35 inci kuruluş yıldönümünde Ankara'da icra edilen "Doğu Akdeniz ve Türkiye Çalıştayı-1"'ın sonunda "Ne yapmalı?" sorusuna cevap aranmış, bu konuda görüş ve öneriler sunulmuştur. Türkiye'nin biran önce MEB ilanında bulunulması istenmiş, Taşucu/Mersin'de "Deniz Dibi Madenciliği" sektörünü destekleyecek bir tersanenin kurulması ve KKTC'de acilen deniz üssü kurulması önerilerinde bulunulmuştur (KÜDENFOR, 2018).

Doğu Akdeniz'de hidrokarbon rezervlerinin paylaşılması ve arama faaliyetleri ülkeleri karşı karşıya getirmiştir. İsrail, GKRY ve Mısır'ın Türkiye, KKTC, Lübnan, Filistin ve Suriye'yi yok sayarak kendi aralarında MEB anlaşması yapıp, ABD ve AB' nin desteğini de arkasına alarak BM bildirimde bulunması, arama ve sondaj faaliyetleri için de çok uluslu şirketleri bölgeye davet etmesi Orta Doğuda yeni bir gerilimin fitilini ateşlemiştir. Türkiye, bölgede KKTC ile ortak hareket ederek hak ve menfaatlerini korumak amacıyla BM' nezdinde gerekli

notaları vererek bölge ülkelerine de uyarılarda bulunmuştur. Doğu Akdeniz'den çıkarılacak hidrokarbon rezervlerinin ülkelerarası bir barışa vesile olması ya da mevcut sorunların daha da derinleşmesine neden olma ihtimali bulunmaktadır. Kıyıdaş ülkelerinin BM nezaretinde MEB sorunlarını çözebileceği gibi "ortak bir proje sayesinde" bölge barışa hizmet ederek enerjide dışa bağımlılıklarını sona erdirip, refah düzeylerini arttırabileceklerdir. Bu yüzden kıyıdaş ülkelerin öncelikle rasyonel davranması gerekmektedir.

Bölgeden çıkarılacak kaynakların uluslararası piyasaya arz edilmesini ve kendilerine rakip olmasını istemeyen başat güçler ile petrol ve doğalgaz arz eden ülkeler Doğu Akdeniz'deki ülkelerin kronikleşen sorunlarını daha da karmaşık hale getirmek için bölge dinamiklerini harekete geçirip mezhep çatışmaları ile iç savaşı körükleyerek kargaşa yaratıp kendi ülkelerin hak ve menfaatine uygun bir sistemin/rejimin bölgede egemen olmasını istemektedirler. Bunun somut örnekleri Irak, Suriye, Mısır ve Libya'da görmek mümkündür.

KAYNAKÇA:

Ahıskalı, M. A. (2013), "*Kaya Gazı: Dünya Enerji Düzenine Etkileri ve Türkiye Potansiyeli*" Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:3,

Altay, H. ve Nugay U. (2013), *"Orta Doğu Bölgesi Enerji Kaynaklarının 21. Yüzyıl Dünya Ekonomisi İçin Stratejik Önemi"* Uşak Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, 6/3,Eerişim Tarihi: 28.03.2019.

Akbaş, Z ve Pala, E. (2014), "*ABD'nin Küresel Hâkimiyet Rekabetinde Kaya Gazının Yeri: Engeller ve Avantajlar*" Stratejik Araştırmalar Merkezi, 232-247. http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-363-2014122346 guvenlik _ kongresi_bildirileri-18.pdf, Erişim Tarihi: 06.03.2019.

Aras, H. ve Bayraç H.N. (2007), *"Dünyada ve Türkiye'de Sürdürebilir Doğalgaz Politikaları"*, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Uluslararası Doğalgaz Kongresi ve Sergisi Bildiri Kitabı,3-5 Mayıs 2007, Ankara.

Akşam Gazetesi. (2018), "*Türkiye'nin ilk sondaj gemisi Fatih, sondaj çalışmalarına başladı"*,https://www.aksam.com.tr/ekonomi/cari-aciga-fatih-sondaji/haber-790 328, Yayım Tarihi: 06.11.2018, Erişim Tarihi: 13.03.2019.

Akalın, D. ve Çelik, C. (2012), "*XIX. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de İngiliz-Fransız Rekabeti ve Osmanlı Devleti*", Türk Dili ve Türk Edebiyatı Tarihi İçin Uluslararası Süreli Yayın, Cilt: 7/3 Yaz (2012).

Arıboğan, D. Ü. (2013), "*Büyük Resmi Görmek*", Timaş Yayınları, İstanbul, ISBN: 9786050810646

Altunışık, B.M. (2004), "*AB'de Petrol ve Doğalgaz Piyasalarına Yönelik Politikalar ve Türkiye Uygulamaları",* AB'nin Enerji Politikası ve Türkiye, Ulusal Politika Araştırmaları Vakfi (UPAV) Yayını, Ankara, ISBN: 978-975-482-980-8.

ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (USGS-US Geologial Survey) (2010), "*2010-3027, Undiscovered Oil and Gas of the Nile Delta Basin, Eastern Meditereanean*", https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/pdf/FS10-3027.pdf, Erişim Tarihi: 21.02.2019

Akşam Gazetesi. (2014), "*Dev Anlaşma İmzalandı",* http://www.Aksam.com.tr/ siyaset/dev-anlasma-imzalandi/haber-312135 Yayımlandığı tarih: 30 Mayıs 2014, Erişim Tarihi: 06.03.2019.

Anadolu Ajansı. (2014), "*Enerji Güvenliği Türkiye'nin Öncelikli Hedefi*", https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/enerji-guvenligi-turkiyenin-oncelikli-hedefi /117 688 Yayımlandığı Tarih: 22.09.2014, Erişim Tarihi: 06.03.2019.

Aydınlık Com. (2019), "*Büyük Gövde Gösterisi: TSK 3 denizde birden dev 'Mavi Vatan' tatbikatı"* https://www.aydinlik.com.tr/buyuk-govde-gosterisi-tsk-dan-3-denizde-birden-dev-mavi-vatan-tatbikati-turkiye-ocak-2019, erişim Tarihi: 28.03.2019.

Başlamış, C. (2013), "*Suriye'deki savaşın nedeni enerji mi?*" Medya Günlüğü, http://medyagunlugu.com/haber/suriyedeki-savasin-nedeni-enerji-mi-39421, Yayım tarihi: 15 Eylül 2013, Erişim Tarihi: 11.03.2019.

Başeren, S. H. (2010), "*Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*". İstanbul: TÜDAV Yayınları. ISBS: 9789758825240

Bahriye Enstitüsü, (2017), "*Denizlere Hâkim Olan, Cihana Hâkim Olur*." https://bahriyeenstitusu.org/wp-content/uploads/2017/05/BahriyeEnstitusu_ Barbaros.pdf, Erişim Tarihi: 24.02.2019.

Beyazıt, H. (2019), "*ABD, Suriye'den Çekilerek Türkiye-Rusya-İran Mutabakatını Bozmak İstiyor*", https://www.timeturk.com/stratejist-huseyin-bayazit-abd-suriye-den-cekilerek-turkiye-rusya-iran-mutabakatini-bozmak-istiyor/haber-1021115, Yayın tarihi: 09.01.2019, Erişim tarihi: 13.03.2019.

Bediz, D. (2018), "*Süveyş Kanalının Önemi*", Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt:9, Sayı: 3, S.(333-335)

Bilge Adamlar Kurulu Raporu, (2013), "*Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye*", Rapor No: 59, Aralık-2013 İstanbul.

Bilge, Ö ve Ekşi, Ö. (2011), "*Rumlar Akdeniz'de Sondaj Başlattı, Savaş Gemisi ve TPAO Resti Çektik.*" http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/rumlar-akdeniz-de-sondaji-baslatti-savas-gemisi-ve-tpao-resti-cektik-18773690, Yayım Tarihi: 20.09.2011, Erişim Tarihi: 13.03.2019.

BM, (2005). *"Law of the Sea Bulletin"*, 2005/57, https://www. un .org /Depts/los/doalospublications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin57e.pdf, Erişim Tarihi: 28.03.2019.

BM, (2004), *"02.03.2004 tarih ve 2004/TurkonoDT/4739 sayılı Nota"* T.C. Milletler Daimi Temsilciliği/USA

Canyaş, H, Karakucak, S., ve diğ. (2013),"*Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi ve Küresel Güç İlişkileri Bakımından İsrail, Kıbrıs İlişkileri"* https:// docplayer.biz.tr/ 7626625-Dogu-akdeniz-guvenlik-mimarisi-ve-kuresel-guc-dliskileri-bakimindan-dsrail-kibris-dliskileri.html Erişim Tarihi: 15.02.2019.

Caner, B.K. (2018), *"Türkiye Doğalgaz Piyasası"* Enerji Piyasası Denetleme Kurulu, Doğalgaz Piyasası Dairesi, Ankara, https://www.dunyaenerji.org.tr/wp-content/uploads/2018/07/BKCSunum.pdf, Erişim Tarihi: 26.03.2019.

Ceylan, F. A. (2018), *"Doğu Akdeniz Enerji Keşiflerinin Bölgeyi Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Değiştirme Potansiyeli"*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Çiçekci, C. (2018), *"Doğu Akdeniz'de Şer ittifakı"* https://www.yenisafak .com/hayat/dogu-akdenizde-ser-ittifaki-3400890, Erişim tarihi: 28.03.2019.

Cohen, H. (2016), "*EU looks to Eastern Mediterranean for Gas"*. Globes. Available at: https://en.globes.co.il/en/article-eu-looks-to-eastern-mediterranean-for-gas-1001120367 Yayım tarihi: 26.06.2016, Erişim Tarihi: 10.03.2109.

Dainel, P. (1990), "*Greater Syria: The History of an Ambition"*, Oxford Üniversity Press, ISBN:0-19-506002-9 (pbk).

Diriöz, A. O. (2009), "*Katar'ın Çok Yönlü Dış Politikası"* Ortadoğu Analiz, Mart 2009, Cilt: 1, Sayı: 3,

Deniz Haber Ajansı-DHA, (2018), *"Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı Projesi Anlaşması 2019'da İmzalanacak"*, https://www.denizhaber.net/dogu-akdeniz-dogalgaz-boru-hatti-projesi-anlasmasi-2019da-imzalanacak-haber-85927.htm, Yayın Tarihi, 22.12.2018, Erişim tarihi: 02.03.2019.

Devletov, T. (2010), *"Rusya Federasyonu Enerji Güvenliği"*, (ed. Yılmaz, S.), III. Uluslararası Strateji ve Güvenlik Çalışmaları Sempozyumu Bildirileri Enerji Güvenliği, Beykent Üniversitesi Yayınları 76, s.46

Dışişleri Bakanlığı, (2019) "*Avrupa Enerji Şartı Antlaşması*", http://www.mfa.gov.tr /enerji-sarti-anlasmasi.tr.mfa, Erişim Tarihi: 05.03.2019.

Dışişleri Bakanlığı, (2010), "*Dışişleri Bakanlığının 21 Aralık 2010 tarih ve 288 No.lu açıklaması*" (İsrail ile GKRY arasında imzalanan MEB anlaşması Hk.) http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 05.03.2019.

Dilek, B. S.(2008), "*Akdeniz'de Sanal Petrol Oyunu"*, Cumhuriyet Enerji Dergisi, Sayı: 3, S:10-11 file:///C:/Users/MAC/Desktop/Makale%20Kaynak%C3%A7a/Akdenizde%20Sanal%20petrol%20Oyunu%20bahad%C4%B1r%20selim%20Dilek.pdf, Erişim tarihi: 22.02.2019.

Dursun, S. (2011), "*Avrupa Birliğinin Enerji Politikası ve Türkiye*" Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Araştırma Dizisi, No:36, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 303, ISBN: 978-975-482-980-8.

Dumlu, İ. G. (2011), *"Türkiye'ye Büyük Sömürge Planı"*, http:www.haberfprm. com/haber/rum-yunanistan-somurge-rum-ve-yunanistanin-türkiyeyi-somurme-plani-89776.htm. Erişim tarihi: 17.02.2012.

Ercümen, M. A. (2018) "*Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti"* İnsamer, http://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html 30.11.2018, Erişim tarihi:12.03.2019.

European Commission, (2006), *"European Union Energy and Transport in Figures 2006"*Brussels EC.

Eurostat Statistikal Book (2012), *"Europe in Fıgures Eurostat Yearbook 2012"* Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2012,ISBN 978-92-79-22085-2

Ediger, V. (2010), "*Dünyada ve Türkiye'de Enerji Güvenliği*", İstanbul Kültür Üniversitesi Konferansı: Enerji Güvenliği; Dünya ve Türkiye, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Ekamer Yayınları, s.46

Ergün, Ç. E. (2007), "*Avrupa Birliği Enerji Hukuku"*, Çakmak Yayınevi- Ankara (Sunuş bölümü), ISBN: 9789944794008.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, (2019) Petrol ve Doğalgaz Hatları ve Projeleri, https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri, Erişim Tarihi: 22.02.2019.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, (ETKB, 2017) "*Dünya ve Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Görünümü Raporu-2017*", file:///C:/Users /MAC/ Desktop /D%C3%BCnya%20ve%20T%C3%BCrkiye%20Enerji%20G%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm%C3%BC%20Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 23.02.2019.

Enerji ve Tabii kaynaklar Bakanlığı, (2016), *"Genel Enerji Denge Tablosu-Kasım 2016"* Enerji İşleri Genel Müdürlüğü, https://www.eigm.gov.tr/tr-TR/Denge-Tablolari/Denge-Tablolari, Erişim Tarihi: 26.03.2019.

Erksan, M. (1999), "*Mare Nostrum-Bizim Deniz, Yunan Sorunu"*, Hil Yayınları-İstanbul.

Enerji Enstitüsü. (2013), *"Suriye'deki Savaşın Nedeni Enerji mi?"*, Enerji Enstitüsü, http://enerjienstitusu.de/2013/09/17/suriyedeki-savasin-nedeni-enerji-mi/ Erişim tarihi: 11.03.2019.

Girgin, G. (2006), "*Fenikeliler'de Akdeniz Ticareti"*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,(2006).

Gürer, O. G. (2007), *"İtalyan Krallığının Doğu Akdeniz Politikası (1861-1913)*", Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Gözügüzelli, E. (2018), "*Türkiye Kıta Sahanlığının İhlal Edilmesine Müsaade Etmeyecektir"*,https://www.kibrissondakika.com/dddeniz-hukuku-arastirma-uygulama-merkezi-baskani-emete-gozuguzelli-degerlendirdi/, Yayım Tarihi: 02.03.2018, Erişim Tarihi: 12.03.2019.

Harrop, J. (2000), *"The Political Economy of Integration in the European Union"*, Thitt Edition, Edward Elgar, Cheltenham 2000.

Haberler Com. (2018), *"Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'dan Kathimerini Gazetesine Demeç"* https://www.haberler.com/disisleri-bakani-cavusoglu-dan-kathimerini-10528998-haberi/, Yayım tarihi: 04.02.2018, Erişim tarihi: 12.03.2019.

Haber 27. (2019), *"Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez, Mersin'de sığ deniz sondajını başlatma töreninde konuştu"*, http://www.haber27.com/akdenizde-

petrol-ve-dogalgaz-bulana-kadar-durmayacagiz-161816h.htm, Yayın Tarihi: 27.11.2018, Erişim Tarihi: 13.03.2019.

Hürriyet Gazetesi. (2018), "*Türkiye'nin ikinci sondaj gemisi geliyor"*, http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/turkiyenin-ikinci-sondaj-gemisi-geliyor-41029398, Yayım Tarihi: 24.11.2018, Erişim tarihi: 13.03.2019.

Haber Türk. (2018), "*ABD, Rusya ve İran'ın Suriye'de Üs Kurma Yarışı"*, https://www.haberturk.com/abd-rusya-ve-iran-in-suriye-de-kac-ussu-var-2171458, Yayım Tarihi: 8 Ekim 2018, Erişim Tarihi: 03.03.2019.

Haber Türk. (2018), *"Fransa'dan Güney Kıbrıs'a Üs"*, https://www. haberturk.com/ fransa-dan-guney-kibris-a-us-2149099, Yayım Tarihi: 20.09.2018, Erişim tarihi: 11 Mart 2019.

İNSAMER. (2019), "*Doğu Akdeniz'de Enerji Rekabeti"*, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti366. html, Erişim Tarihi: 24.02.2019.

Karpuz, S. (2018), "*Doğu Akdeniz Jeopolitiğinde Doğalgazın Dayanılmaz Ağırlığı"*, http://petroturk.com/makale/dogu-akdeniz-jeopolitiğinde-dogal-gazın-dayanılmaz-agirligi, Yayım tarihi: 23.11.2018, Erişim Tarihi: 13.03.2019.

Karagiannis, E. (2016), "*Shifting Eastern Mediterranean Alliances"*, the Middle east Quarterly Spring 2016, V:23,N:2 https://www.meforum.org/middle-east-quarterly/pdfs/5877.pdf, Erişim Tarihi: 11.03.2019.

Katz, M. N. (2016), "*Russian Geopolitical Strategy in the Mediterranean*" russian-geopolitical-strategy-in-the-mediterranean, Yayım Tarihi: 23 Ocak 2016, Erişim Tarihi: 03.03.2019,

Kaya, İ. S. (2016), *"Uluslararası Deniz Hukuku Çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları"*, Adalet Yayınevi, ISBN 9786051468419.

Kaya, Ş. (2007), *"Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları"*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.

Kaya, E. (2010), *"Türkiye-İsrail İlişkilerinde Yeni Dönem"* Bilge Strateji, Cilt:2, Sayı:2, http://bilgestrateji.com/index.php/onceki-sayilar/15-bahar-2010-sayi-2, Erişim Tarihi: 11.03.2019.

Khatip, L. (2013), *"Qatar'sforeignpolicy"* International affairs 89/2 (2013), https://iis-db-stanford.edu/pubs/24060/INTA89_2_10_Khatib. pdf, Yayım tarihi: 8.9.2013.

Kerpiç, C. Y. ve Şimşek, H. (2001), *"Avrupa Birliği Ortak Enerji Politikası"*, Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi, Güz 2001, Sayı:5.

Kılıç, A. (2011), *"1571 yılındaki Fetihten Günümüze Kıbrıs Gerçeği"*, https:// www.yenicaggazetesi.com.tr/1571-yilindaki-fetihten-gunumuze-kibris-gercegi-17064yy.htm, Erişim Tarihi: 11.02.2019.

Kırbaki, Y. ve Bilge, Ö. (2018), *"Barbaros'a Yunan Tacizi"* http://www. hurriyet.com.tr/dunya/barbarosa-yunan-tacizi-40991448, Yayım Tarihi: 19.10.2018, Erişim Tarihi: 11.03.2019.

Kirschbaum, MA ve Schenk, CJ, ve (diğ). (2010), "*Doğu Akdeniz Delta Havzası Bölgesi'nin keşfedilmemiş petrol ve gaz kaynaklarının değerlendirilmesi",* ABD Jeolojik Araştırma Bilgi Notu 2010-3027, 4 s.

Kuru, M. (1998), "*Egede Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar"*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1.Baskı (1998).

Kütükçü, M. A. ve Kaya İ. S. (2016), *"Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu"*, Yaşam Bilimleri Dergisi, Batman Üniversitesi, Cilt:6, Sayı: 2/1.

KÜDENFOR-Koç Üniversitesi Denizcilik Formu. (1998), *"Doğu Akdeniz ve Türkiye Çalıştayı-1",* https://www.viranbaber.com/dogu-akdeniz-ve-turkiye-calıştayi-1-duzenlendi-50915h.htm, Erişim Tarihi: 28.02.2019

Luft, G ve Korin, A (edt.) (2009), *"21.Yüzyıl İçin Enerji Güvenliği Sorunları: El Kitabı",* https://www.worldcat.org/title/energy-security-challenges-for-the-21st-century-a-reference-handbook/oclc/320621518/viewport, Erişim tarihi: 14.03.2109.
Ma'an Haber Ajansı, (2010), Kıbrıs ve İsrail Enerji Arama İçin Sınırlarını Belirledi, http://www.maannews.com/Content.aspx?id=343018 Erişim Tarihi: 23.02.2019.

Meligonis, Y. (2011), *"İsrail Yunanistan'ın MEB'ini tanıdı",* Avgi Gazetesi, Yayım Tarihi:19.02.2011.

Milliyet Gazetesi. (2017*), "23. Dünya Enerji Kongresi- İstanbul, Türkiye Enerjide Önemli Aktör"*, http://www.milliyet.com.tr/turkiye-enerjide-onemli-bir-aktor-ekonomi-2481994/ Erişim Tarihi: 22.02.2019.

MRS-1958. (1958), *"Decree concerning the Territorial Waters of the Arab Republic of Egypt of 15 January 1951, as amended by Presidential Decree of 17 February 1958",* https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decree.pdf, Erişim Tarihi: 28.03.2019.

MRS-1960. (1960), "*Decree of the President of the Arab Republic of Egypt No. 27 (1990) Concerning the baselines of the maritime areas of the Arab Republic of Egypt"*, 9 January 1990 (Sea Bulletin, 1990: 3-11) https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1990_Decree.pdf, Erişim Tarihi: 29.03.2019.

Pamir, N. (2017), *"Doğu Akdeniz, Kıbrıs ve Bölgesel Enerji Güvenliği"*, Girne-KTMMOB/Kıbrıs, 20 Mayıs 2017, http://ktkmo.org/www.ies2017.org/sunumlar/dogu-akdeniz-bolgesel-enerji-guvenligi.pdf, , Erişim Tarihi: 03.03.2019.

Robertson, J. ve Schenk, R. (2010), *"Natural Gas Potential in Eastern Meditereanean",* Mayıs/Haziran 2010, https://soundwaves. usgs.gov /2010/05/ research3.html, Yayım Tarihi: Mayıs-2010, Erişim tarihi: 21.02.2019

Sağırlı, O. (2015), *"Doğalgaz: Suni Savaş"*, https://www.turkiyegazetesi.com.tr / gundem/331189.aspx, Yayım Tarihi: 11 Aralık 2015, Erişim Tarihi: 11.03.2019.

Sezer, K. (2018), *"Libya'da Bu Harita Açıldı"*, Yeni Şafak Gazetesi, https://www.yenisafak.com/gundem/libyada-bu-harita-acildi-3408025 11.Kasım 2018, Erişim tarihi: 23.02.2019.

Shemer, N. (2010), *"Analyst: Jordon to Buy Israeli Gas as Alternative to Egypt"* Jerusalem Post, October 6, https://www.jpost.com/Business/Business-News/ Analyst-Jordan-to-buy-Israeli-gas-as-alternative-to-Egypt, Erişim tarihi: 11.03.2019.

Sputniknews, (2018) *"Doğu Akdeniz tatbikatına karşı Türkiye'nin tepkisi ne Olacak?*", https://tr.sputniknews.com/columnists/201806291034071810-dogu-akdeniz-turkiye-yunanistan-kibris-misir/, Yayın tarihi: 29.06.2018, Erişim Tarihi: 13.03.2019.

Şahin, M. (2015), *"Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı"*, Sonçağ Yayınları, ISBN: 9786059190312.

Law of the Sea Bulletin, (1990). New York: United Nations Sales Publications.

Telci, İ. D. (2016), *"İstikrarı Arayan Mısır'ın Enerji Siyaseti*", Ortadoğu Analiz Dergisi, sayı:8/72, Ocak-Şubat 2016.

Türksam, (2017), "East-Med Projesi Kime Hizmet Ediyor", Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi, http://turksam.org/east-med-projesi-kime-hizmet-ediyor, Erişim Tarihi: 14.03.2019.

Tsafos, N. (2016), "*A U.S. Gas War with Russia? The Realities of Global Energy Market."* Forregn Affairs.Available at: https://www.eia.gov/outlooks/ieo/pdf /0484(2016).pdf, Yayım Tarihi: Mayıs-2016, Erişim tarihi: 11.03.2019.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, (2004). "*Türkiye Cumhuriyeti'nin 2 Mart 2004 Tarih ve 2004/Turkuno DT/4739 Sayılı Notası."* 2004.

Turhan, A. (2016), "*Doğu Akdeniz ve Karadeniz'de Meydana Gelen Jeopolitik Kırılmalar ve Türkiye Jeopolitiği"*, Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmalar Dergisi, Sayı:2

Tuğrul, A. B. (2018), *"Doğu Akdeniz'in Enerji Politik Açıdan Önemi*" http:// www.tasam.org/tr-TR/Icerik/51269/dogu_akdenizin_enerji_politik_acidan _onemi, Yayım tarihi: 29.06.2018, Erişim Tarihi: 01.03.2019

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı-TPAO. (2011) *"Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu-2011", Yayım Tarihi: 2012"*, https://docplayer.biz.tr/7827351-Hampetrol-ve-dogal-gaz.html, Erişim Tarihi: 03.03.2019.

Toledano, E. (2006), *"Osmanlı Doğu Akdeniz'inde Afrikalı Köleler Bir Kültürel Merkezileşme Örneği"* (Özveren, E. ve Özel O. diğ.(edt). Akdeniz Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul.

Osmanlı Tarihi Uygarlığı. (2012), https://tr.scribd.com/doc/75580345/72036939-Osmanl% C4%B1-Tarihi-Uygarl%C4%B1%C4%9F%C4%B1 Yayım Tarihi: 16.02.2012.

Orhan, O. (2014), *"Suriye İç Savaşı ve Ortadoğu'da Güvenlik"* Ortadoğu Dergisi, Cilt:6, Sayı:63, Temmuz/Ağustos, 2014.

Öngör, S. (1963), *"Siyasi Coğrafya ve Jeopolitik"*, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt: 18, Sayı:1, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/397/4298.pdf Erişim Tarihi:19.03.2019.

Özgöker, C.U. (2018), *"Eğer bir dünya savaşı çıkarsa Doğu Akdeniz'de çıkar"* http://www.kibrishakikat.com/gundem/eger-bir-dunya-savasi-cikarsa-dogu-akdenizde-cikar/20796 Erişim tarihi: 23.11.2018.

Özgöker, C. U. (2018), *"Kıbrıs Açıklarında Sondaj Sürtüşmesi"* Derin Ekonomi Dergisi-Nisan 2018, http://www.derinekonomi.com/analiz/kibris-aciklarinda-sondaj-surtusmeleri/, Yatım tarihi: 01.04.2018, Erişim Tarihi: 11.03.2019.

Özdemir, Ü. (2015), *"Tarihte Türk Denizcilik Faaliyetleri ve Günümüz Limanlarının Gelişim Sürecine Olan Etkileri"*, Ordu Üniversitesi-Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı:12.

USGS, (2010*) "Assessment of Undiscovered Oil Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean"* U.S. Department of the Interior, U.S. Geological Survey, http://pubs.usgs.gov/fs/ 2010/3014/pdf/FS10-304.pdf. Yayım tarihi: Mart 2010, Erişim Tarihi: 11.03.2019.

United Nations UN. (2011*), "Table of claims to maritime jurisdiction (as at 15 July 2011)",* http://www.un.org/Depts/los/ LEGISLATIONANDTRE AT IES/ PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf, Erişim Tarihi:23.02.2019

UN. (2011 Lb.), *"Table of claims to maritime jurisdiction (as at 15 July,2011)*", http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf, Erişim tarihi: 25.02.2019.

UN. (1964CYP), "*The Territorial Sea Law, No. 45 of 1964*", https://www.un.org./depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1964_Law.pdf, Erişim Tarihi: 23.02.2019.

UN.(1964 CYP.1), "*A LAW TO PROVIDE FOR THE PROCLAMATION OF THE EXCLUSVE ECONOMIC ZONE BY THE REPUBLIC OF CYRRUS (2 nd Aprıl 2004)",*https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/cyp_2004_eez_proclamation.pdf, Erişim Tarihi: 23.02.2019.

UN.(2004 CYP.2), "*a law to PROVIDE FOR THE PROCLAMATION OF THE EXCLUSIVE ECONOMIC ZONE BY THE REPUBLIC OF THE CYPRUC. 2nd April 2004*, http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/ PDFFILES/ cyp_2004_cz_proclamation.pdf, Erişim Tarihi: 24.02.2019.

UN. (1958 MSR), "*Decree concerning the Territorial Waters of the Arab Republic of Egypt of 15 January 1951"*, as amended by Presidential Decree of 17 February 1958, Erişim Tarihi: 22.02.2019.

UN, (1958. MSR.1), "*Presidential Decision No. 1051 of 1958 concerning the Continental Shelf"*, http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTR TR EATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decision.pdf, Erişim Tarihi: 23.02.2019.

UN, (2003.SRY) "*Suriye Halk Meclisinin 8 Kasım 2003 Tarihli Kararı*", http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf, Law.No:28, Erişim Tarihi: 23.02.2019.

Ulusal Kanal. (2018), *"Türkiye karşıtı şifreli tatbikatlar"* https://www.ulusal.com.tr /m/dunya/turkiye-karsiti-sifreli-tatbikatlar-h205372.html, Yayım Tarihi: 29.06. 2018, Erişim Tarihi: 14.03.2019.

Üşümezsoy, Ş. ve Şen, Ş. (2003), "*Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları"* İnkılap Kitapevi Yayınları, İstanbul, ISBN: 9751020077.

Yaycı, C. (2012), *"Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye"*, Bilge Strateji, Cilt:4, Sayı:6 (2012).

Yergin, D. (2006), *"Enerji Güvenliğinin Sağlanması"* Dış İlişkiler Konseyi, Mart/Nisan 2016 DENEME, https://www.Foreig na ffairs.com/articles/ 2006-03-01/ensuring-energy-security, Yayım Tarihi:01.03.2006, Erişim tarihi: 10.03.2019.

Yıldız, D. (2008), *"Akdeniz'in Doğusu, Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından"* Bizim Yayınlar Kitapevi/İstanbul.

Yıldız, D. (2009), *"Doğu Akdeniz'de Isınan Sular"*, Bizim Kitaplar Yayınevi, ISBN: 9944159647 (2009).

Yıldız, D. ve Yaşar, D. (2012), *"Doğu Akdeniz'de Küresel Santranç",* Truva Yayınları, ISBN: 6055416447, İstanbul.

Yorkan, A. (2006), *"Avrupa Birliği Dış Politikasında Enerji"*, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik /238/ Avrupa _ birliği_dis_politikasinda_enerji, Yayım tarihi: 14 Aralık 2006, Erişim Tarihi: 01.03.2019.

Zubari, İ. (1998), *"Samandağ'ın Tarihçesi",* www.angelfire.com/sd/samandağ. Erişim tarihi: 14.02.2019.

View publication stats